

مرکز تحقیقات اسلامی

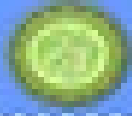
اصفهان

گامی

عمران
علیه السلام

www.ghaemiyeh.com
www.ghaemiyeh.org
www.ghaemiyeh.net
www.ghaemiyeh.ir

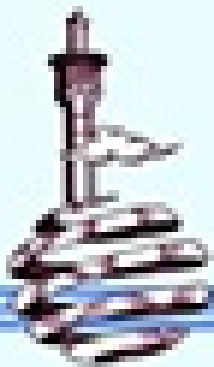

www.wabooli.com

سید احمد رضا علی

سید حسن زمانی

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

مساجد در عصر ظهور

نویسنده:

حسن زمانی

ناشر چاپی:

بنیاد فرهنگی حضرت مهدی موعود (علیه السلام)

ناشر دیجیتال:

مرکز تحقیقات رایانه‌ای قائمیه اصفهان

فهرست

۵	فهرست
۹	مساجد در عصر ظهور
۹	مشخصات کتاب
۹	اشاره
۱۳	فهرست
۱۷	مقدمه
۲۱	بخش اول: کلیات
۲۱	اشاره
۲۲	فصل اول: واژه شناسی مسجد
۲۲	اشاره
۲۳	الف. معنای مسجد
۲۴	ب. نام مکان های مذهبی ادیان دیگر
۲۵	ج. واژه های مشابه
۳۱	فصل دوم: مساجد از نگاه قرآن کریم
۳۱	اشاره
۳۲	الف. ارزش مساجد
۳۲	یکم. مساجد خانه خدا
۳۴	دوم. نخستین خانه مردم
۳۵	سوم. مسجد مکان معراج
۳۷	چهارم. مسجد محل رفت و آمد نیکان
۳۸	ب. هدف از تأسیس مساجد
۳۸	اشاره
۴۰	یکم. پرورش تقوا
۴۲	دوم. یاد انسان توسط خداوند

۴۴	سوم. آرامش درونی
۴۵	ج. آباد کردن مساجد
۴۵	یکم. مفهوم آبادانی مساجد
۴۹	دوم. آبادگران مساجد
۴۹	اشاره
۴۹	۱. ایمان به خداوند و روز رستاخیز
۵۱	۲. برپا داشتن نماز و دادن زکات
۵۲	۳. نهراسیدن جز از خدا
۵۳	د. مقابله با مساجد ضرار
۵۳	اشاره
۵۶	یکم. ویژگی های مساجد ضرار
۵۶	اشاره
۵۶	۱. مساجد ضرار زیان آورند
۵۷	۲. ترویج کفر، هدف مساجد ضرار
۵۷	۳. ایجاد تفرقه میان مسلمانان
۵۷	۴. مساجد ضرار، کمینگاهی برای دشمنان اسلام
۵۸	دوم. روش مقابله با مسجد ضرار
۵۸	اشاره
۵۹	۱. نماز نخواندن در آن
۵۹	۲. توجه به مسجد قبا
۵۹	۳. تخریب مسجد ضرار
۶۰	ه. مساجد محوری در قرآن کریم
۶۰	اشاره
۶۰	یکم. مسجد الحرام
۶۲	دوم. مسجد الأقصی
۶۳	و. محتوای برنامه های مساجد

۶۵	بخش دوم: مساجد در عصر ظهور
۶۵	اشاره
۶۷	فصل اول: اهمیت دادن حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف به مساجد
۶۷	اشاره
۶۸	یکم. آغاز قیام از مسجد الحرام
۶۹	دوم. محوریت مساجد در مرکز دولت کریمه
۷۳	فصل دوم: احیای مساجد در عصر ظهور
۷۳	اشاره
۷۴	الف. محور قرار دادن علوم قرآنی در مساجد
۸۰	ب. سپردن پایگاه های مذهبی به دست اهل ایمان و قطع کردن دست ناهلان از آنها
۸۴	ج. اصلاح بنای مساجد
۸۸	د. ساخت مساجد بزرگ
۹۲	ه. اصلاح مساجد محوری
۹۲	اشاره
۹۳	یکم. مسجد الحرام و مسجد النبی
۹۵	دوم. مسجد کوفه
۹۹	خاتمه: احیای مساجد در عصر حاضر
۹۹	اشاره
۱۰۰	مساجد از نگاه امام خمینی رحمه الله
۱۰۱	درباره مرکز امور بودن مساجد
۱۰۲	معرفی مساجد به عنوان دژهای محکم اسلام
۱۰۲	مساجد پایه گذار و نگاهدار انقلاب اسلامی
۱۰۳	ترس دشمن از مساجد
۱۰۴	تکلیف دانستن حفظ و رونق مساجد
۱۰۵	ترس از بی توجهی به مساجد
۱۰۵	تاکید بر سادگی در ساخت مساجد

- ۱۰۶----- راهکارهای احیای مساجد
- ۱۰۶----- اشاره
- ۱۰۶----- یکم. توجه به مکان های مذهبی از جهت جغرافیایی
- ۱۰۷----- دوم. توجه به مکان های مذهبی از جهت پیرامونی
- ۱۰۸----- سوم. توجه به مکان های مذهبی از جهت ساختاری
- ۱۰۹----- چهارم. توجه به مکان های مذهبی از جهت مدیریت
- ۱۱۰----- پنجم. توجه به مکان های مذهبی از جهت برنامه ها
- ۱۱۱----- کتابنامه
- ۱۱۵----- نرم افزارها
- ۱۱۶----- درباره مرکز

سرشناسه: زمانی، سیدحسن، ۱۳۴۹ -

عنوان و نام پدیدآور: مساجد در عصر ظهور / سیدحسن زمانی؛ برای حوزه علمیه قم، مرکز تخصصی امامت و مهدویت.

مشخصات نشر: قم: بنیاد فرهنگی حضرت مهدی موعود (عج): بنیاد فرهنگی حضرت مهدی موعود (عج)، مرکز تخصصی امامت و مهدویت، ۱۳۹۱.

مشخصات ظاهری: ۱۰۸ص.

شابک: ۲۰۰۰۰ ریال: ۲-۷۷-۶۲۶۲-۶۰۰-۹۷۸

وضعیت فهرست نویسی: فیا

موضوع: محمدبن حسن (عج)، امام دوازدهم، ۲۵۵ق -

موضوع: مسجدها

موضوع: مهدویت - انتظار

شناسه افزوده: بنیاد فرهنگی حضرت مهدی موعود (عج). مرکز تخصصی امامت و مهدویت

رده بندی کنگره BP۲۶۱/ز۵م۸ ۱۳۹۱

رده بندی دیویی ۲۹۷/۷۵

شماره کتابشناسی ملی ۳۰۶۶۰۹۴

ص: ۱

مساجد در عصر ظهور

مؤلف: سید حسن زمانی

ناشر: انتشارات بنیاد فرهنگی حضرت مهدی موعود(عج)

نوبت چاپ: اول/زمستان ۱۳۹۱

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۶۲۶۲-۷۷-۲

شمارگان: دو هزار نسخه

قیمت: ۲۰۰۰ تومان

تمامی حقوق © محفوظ است.

- قم: انتشارات بنیاد فرهنگی حضرت مهدی موعود(عج)، مرکز تخصصی مهدویت/ خیابان شهدا/ کوچه آمار(۲۲)/ بن بست شهید علیان/ ص.پ: ۱۱۹ - ۳۷۱۳۵ / همراه: ۰۹۱۰۹۶۷۸۹۱۱ / تلفن: ۷۷۴۹۵۶۵ و ۷۷۳۷۸۰۱ (داخلی ۱۱۷ و ۱۱۶) / ۷۸۴۱۱۳۰ (فروش) / ۷۸۴۱۱۳۱ (مدیریت) / فاکس: ۷۷۳۷۱۶۰ و ۷۷۴۴۲۷۳

- تهران: بنیاد فرهنگی حضرت مهدی موعود(عج) / تلفن: ۸۸۹۵۹۰۴۹ / فاکس: ۸۸۹۸۱۳۸۹ / ص.پ: ۳۵۵-۱۵۶۵۵

www.mahdi۳۱۳.com -

با قدردانی و تشکر از همکارانی که در تولید این اثر نقش داشته اند:

اعضای محترم شورای کتاب حجج اسلام مجتبی کلباسی، محمدصابر جعفری، مهدی یوسفیان، محمدرضا فؤادیان و آقایان احمد مسعودیان (مدیر داخلی)، عبدا... شریفی (مدیر فروش)، مرتضی دانش طلب (مدیر مالی)، رضا فریدی (صفحه آرا)، عباس فریدی (طراح جلد) و کلیه کسانی که ما را یاری نمودند.

مدیر مسئول انتشارات بنیاد فرهنگی حضرت مهدی موعود(عج)

حسین احمدی

ص: ۲

بسم الله الرحمن الرحيم

ص: ٣

بخش اول: کلیات ۱۱

فصل اول: واژه شناسی مسجد ۱۲

الف. معنای مسجد ۱۳

ب. نام مکان های مذهبی ادیان دیگر ۱۴

ج. واژه های مشابه ۱۵

فصل دوم: مساجد از نگاه قرآن کریم ۲۱

الف. ارزش مساجد ۲۲

ب. هدف از تأسیس مساجد ۲۸

یکم. پرورش تقوا ۳۰

دوم. یاد انسان توسط خداوند ۳۲

سوم. آرامش درونی ۳۴

ج. آباد کردن مساجد ۳۵

۱. ایمان به خداوند و روز رستاخیز ۳۹

۲. برپا داشتن نماز و دادن زکات ۴۱

۳. نهراسیدن جز از خدا ۴۲

د. مقابله با مساجد ضرار ۴۳

۱. مساجد ضرار زیان آورند ۴۶

۲. ترویج کفر، هدف مساجد ضرار ۴۷

۳. ایجاد تفرقه میان مسلمانان ۴۷

۴. مساجد ضرار، کمینگاهی برای دشمنان اسلام ۴۸

۱. نماز نخواندن در آن ۴۹

۲. توجه به مسجد قبا ۴۹

۳. تخریب مسجد ضرار ۵۰

ص: ۵

ه. مساجد محوری در قرآن کریم ۵۰

و. محتوای برنامه های مساجد ۵۳

بخش دوّم: مساجد در عصر ظهور ۵۷

فصل اوّل: اهمیّت دادن حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف به مساجد ۵۹

یکم. آغاز قیام از مسجد الحرام ۶۰

دوّم. محوریت مساجد در مرکز دولت کریمه ۶۱

فصل دوّم: احیای مساجد در عصر ظهور ۶۵

الف. محور قرار دادن علوم قرآنی در مساجد ۶۶

ب. سپردن پایگاه های مذهبی به دست اهل ایمان و قطع کردن دست ناهلان از آنها ۷۲

ج) اصلاح بنای مساجد ۷۶

د. ساخت مساجد بزرگ ۸۱

ه. اصلاح مساجد محوری ۸۴

خاتمه: احیای مساجد در عصر حاضر ۹۱

مساجد از نگاه امام خمینی رحمه الله ۹۲

درباره مرکز امور بودن مساجد ۹۳

معرفی مساجد به عنوان دژهای محکم اسلام ۹۴

مساجد پایه گذار و نگاهدار انقلاب اسلامی ۹۴

ترس دشمن از مساجد ۹۵

تکلیف دانستن حفظ و رونق مساجد ۹۶

ترس از بی توجهی به مساجد ۹۷

تاکید بر سادگی در ساخت مساجد ۹۷

راهکارهای احیای مساجد ۹۸

کتابنامه ۱۰۳

نرم افزارها ۱۰۷

ص: ۶

انسان برای پرستش خدای بلند مرتبه آفریده شده است (۱) تا در پرتو آن به پروردگار نزدیک و صفات خداوندی در او جلوه گر شود و به این وسیله به حیات و کمال همیشگی دست یابد. از طرف دیگر اسلام برای هدایت جمعی انسان ها برنامه مشخصی دارد. برای فراهم شدن زمینه رشد فردی انسان و گسترش فرهنگ دینی در جامعه، داشتن مکان و پایگاه مناسب یکی از محورهای برنامه های دین اسلام است. به عبارت ساده تر هر چند تمام زمین از آن خدای عزیز است و هر جا می توان پروردگار مهربان را عبادت کرد، ولی برای پرورش آدمیان و نهادینه کردن دین در جامعه مکان های مشخصی لازم است تا محور برنامه های دینی قرار گیرند.

می توان گفت: مهمترین پایگاه در ترویج فرهنگ دینی و مبارزه با دشمنان در دین

ص: ۷

۱- ذاریات (۵۱)، آیه ۵۶: « وَ مَا خَلَقْتُ جِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ »؛ و پریان و آدمیان را جز برای پرستش [خود] نیافریدم.

خاتم پیامبران مساجد است؛ به همین دلیل اولین اقدام رسول گرامی اسلام صلی الله علیه و آله و سلم پس از ورود به مدینه بنای مسجد بود. درباره این موضوع تاریخ نویسان نقل می کنند:

رسول خدا صلی الله علیه و آله وقتی در سال سیزدهم بعثت وارد مدینه شد ابتدا زمینی را خریداری کرد و همراه یارانش در آن مکان مسجدی را ساختند و سپس برای خود و مهاجرین در اطراف آن خانه هایی بنا کردند.^(۱)

ایشان ابتدا آن را بدون سقف و با دیواری اندازه قامت انسان ساختند و وقتی مسلمانان زیاد شدند و از کمبود جا شکایت کردند، مسجد را توسعه دادند و توسعه مسجد چند بار تکرار شد تا اینکه اصحاب از شدت گرما نالیدند و گفتند: ای رسول خدا! اگر اجازه دهی سا بیانی درست کنیم. آن حضرت اجازه دادند و آنان از تنه های درخت خرما، تیرچه و از شاخه و برگ های آن، سا بیانی بر روی مسجد درست کردند، بعد از مدتی باران آمد و از میان شاخ و برگ ها روی آنان آب می ریخت. یاران پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و سلم از ایشان اجازه

ص: ۸

۱- الصحیح فی سیره النبی الاعظم ، ج ۳، ص ۱۹.

خواستند و گفتند: اگر اجازه دهی سقف را با گل بپوشانیم. ولی رسول گرامی صلی الله علیه و آله در جواب آنان فرمودند: «لا، عریش کعریش موسی؛ (۱) نه، سا بیانی چون سایبان حضرت موسی علیه السلام». آن حضرت تا وقتی زنده بودند مسجد پیامبر صلی الله علیه و آله این گونه بود.

امّا چرا پیامبر اسلام صلی الله علیه و آله در اولین اقدام در مدینه شروع به ساخت مسجد کردند و بعد از آن به فکر مکان مناسبی برای زندگی خود و مهاجرین افتادند؟ برای شناخت جایگاه مسجد در اسلام بهترین منبع قرآن کریم است که فرستاده پروردگار طبق دستورهای آن در جامعه رفتار می کرد.

از نگاهی دیگر در عصر دولت کریمه نیز توجه خاصی به مساجد می شود و مرکز قیام، سکونت و اداره دولت کریمه مسجد خواهد بود و یاران آن وجود نازنین، مسجد را مرکز نشر علوم قرآن کریم در آن عصر قرار می دهند.

می توان با بهره گیری از این دو نگاه، نگاه واقع بینانه تری نسبت به چگونگی احیا و

ص: ۹

شکوفایی مساجد در عصر حاضر داشت.

در این نوشتار ابتدا جایگاه مسجد از نگاه قرآن کریم بیان می شود، سپس به نقش مساجد در عصر ظهور پرداخته و در خاتمه چگونگی احیای مساجد در عصر حاضر بررسی می شود.

ص: ۱۰

بخش اول: کلیات

اشاره

ص: ۱۱

کلمه «مسجد» از مادّه «سجد» گرفته شده و اسم مکان از این مادّه است و جمع آن «مساجد» می باشد. کلمه مسجد یاد آورنده سجده در پیشگاه خدای عزیز است که اوج نزدیکی بنده به پروردگار خویش در سجده رخ می دهد. برای مسجد معانی مختلفی ذکر شده است که به دو اعتبار قرار داده شده اند یکی به اعتبار اعضایی که در سجده بر زمین نهاده می شوند و دیگری به اعتبار زمینی که می توان بر آن سجده کرد.

ابن عباد نویسد: «و المساجد: السجود و مواضعه من الجسد و الأرض، الواحد: مسجد؛ مقصود از مساجد سجود و مواضع آن از بدن و زمین است و مفرد آن مسجد می باشد (۱)».

ص: ۱۳

در زمان قبل از اسلام مکان های مذهبی وجود داشته که جایگاه مسجد را در ادیان خود داشتند. آیه ای از سوره حج به نام این مکان ها اشاره کرده است. «الَّذِينَ أُخْرِجُوا مِنْ دِيَارِهِمْ بِغَيْرِ حَقٍّ إِلَّا أَنْ يَقُولُوا رَبُّنَا اللَّهُ وَ لَوْ لَا دَفَعُ اللَّهُ النَّاسَ بَعْضَهُمْ بِبَعْضٍ لَهَدَّيْتُمْ صَوَامِعَ وَ بِيَعَ وَ صِيْلَوَاتٍ وَ مَسَاجِدُ يُذَكَّرُ فِيهَا اسْمُ اللَّهِ كَثِيرًا وَ لَيُنصَرْنَ اللَّهُ مَنْ يَنْصُرُهُ إِنَّ اللَّهَ لَقَوِيٌّ عَزِيزٌ»؛ (۱) آنان که به ناروا از دیار خویش رانده شدند تنها به این دلیل که گفتند: پروردگار ما خدای یکتاست. و اگر خداوند برخی از مردم را به برخی باز نمی داشت هر آینه دیرها و کلیساها و کنیسه ها و مسجدها که در آنها نام خدا بسیار یاد می شود ویران می گردید و البته خدا کسی را که [دین] او را یاری کند یاری خواهد کرد، که خدا هر آینه نیرومند و توانای بی همتاست.»

در تفسیر المیزان درباره نام های مکان های مذهبی مطرح شده در آیه آمده است:

ص: ۱۴

الصوامع جمع صومعه و هي بناء في أعلاه حده كان يتخذ في الجبال و البراري و يسكنه الزهاد و المعتزلون من الناس للعبادة، و البيع جمع بيعه بكسر الباء معبد اليهود و النصراري، و الصلوات جمع صلاه و هي مصلی اليهود سمی بها تسمیه للمحل باسم الحال؛ كلمه "صوامع" جمع "صومعه" است، و صومعه نام معبدهایی است که برای پرستش، عابدان و تارکان دنیا در بالای کوه ها و در بیابانهای دوردست ساخته می شد، و معمولا عمارتی نوک تیز و مخروطی داشت. و كلمه "بيع" جمع "بيعه" - به کسر با- است که نام معبد يهود و مسیحیان (کنیسه یا کلیسا) است. و كلمه "صلوات" جمع "صلاه" است که به معنای نمازگاه يهود است و اگر نمازگاه يهود "صلاه" نامیده شده، از باب تسمیه محل به نام حال است. (۱)

ج. واژه های مشابه

علاوه بر كلمه «مسجد» واژه های دیگری در قرآن کریم آمده که مقصود از آنها مکان های عبادت یا مساجد است. آنها عبارتند از؛

ص: ۱۵

یکم. بیت الله؛ «بیت» به معنای خانه است و مساجد خانه های خدا در روی زمین محسوب می شوند. البته اضافه شدن کلمه «بیت» به نام خداوند اضافه تشریفی و برای بیان اهمیت این مکان های شریف است. ابن احمد نویسد: «أن طهرا بیتی للطائفین (۱)، إضافة البیت إلى ضمیر الجلاله للتشريف و التعظیم؛ اضافه کلمه بیت به ضمیر جلاله در آیه برای بیان شرافت و بزرگی و ارج نهادن است (۲).»

در آیه دیگری می خوانیم: «فی بیوتِ اذنَ اللّٰهُ اَنْ تُرْفَعَ وَ يُذْکَرَ فِیْهَا اسْمُهُ یَسْبِحُ لَهُ فِیْهَا بِالْغُدُوِّ وَ الْاَصَالِ»؛ (۳) (آن چراغ) در خانه هایی است که خدای رخصت داده است که بالا- برده و بزرگ داشته شوند و نام وی در آنها یاد شود و او را در آنجا بامدادان و شبانگاهان به پاکی ستایند. که مقصود از «بیوت» در آیه خانه های پیامبران و اوصیاء و مساجد است که بسیار در آنها یاد خداوند می شود. و می توان حرم انبیا، امامان و امام زادگان که در

ص: ۱۶

۱- بقره (۲)، آیه ۱۲۵.

۲- الطراز الأول و الكنز، ج ۳، ص ۱۹۲.

۳- نور (۲۴)، آیه ۳۶.

آنها خداوند بسیار یاد می شود را مصداقی برای آیه دانست.

طریحی می نویسد:

و البيوت قيل هي المساجد وقيل هي بيوت الأنبياء و روى عنه لما قرأ هذه الآية سئل أي بيوت هذه؟ قال: بيوت الأنبياء. فقام أبو بكر و قال: يا رسول الله صلى الله عليه و آله و سلم؛ هذا البيت منها و أشار إلى بيت علي عليه السلام و فاطمه عليها السلام؟ قال: نعم من أفاضلها؛ گفته شده مقصود از «بيوت» در آیه مساجد است و گفته شده مقصود خانه های پیامبران است و روایت شده وقتی آیه تلاوت شد. سؤال شد که مقصود کدام خانه ها هستند؟ رسول اکرم صلی الله علیه و آله و سلم فرمود: خانه های پیامبران. ابوبکر ایستاد و پرسید: ای رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم؛ این خانه از آنها است؟ - و با دست اشاره به خانه علی و فاطمه علیهما السلام کرد- فرمود: بله و از برترین آنها است. (۱)

دوم. محراب؛ به مسجد محراب گفته می شود و نام نهادن محراب بر مسجد می تواند به دلیل مکان جنگ بودن این مکان های مقدس با شیطان های درون و بیرون باشد. ابن

ص: ۱۷

۱- مجمع البحرين ، ج ۲، ص ۱۹۳؛ شواهد التنزیل ، ج ۱، ص ۵۳۳.

عباد نویسد:

«والمحراب جمعه محاریب و هی المساجد؛ مقصود از محراب که جمع آن محاریب است، مساجد می باشد» (۱) در قرآن کریم آمده است: «كَلَّمَا دَخَلَ عَلَيْهَا زَكَرِيَّا الْمِحْرَابَ وَجَدَ عِنْدَهَا رِزْقًا» (۲) هر گاه زکریا به نمازخانه او (مریم) می رفت، نزد او روزی می یافت.

و درباره حضرت سلیمان و کار جنیان برای او آمده است: «يَعْمَلُونَ لَهُ مَا يَشَاءُ مِنْ مَحَارِبٍ» (۳) برای او آنچه می خواست از نمازگاه ها می ساختند.

امروزه به جایگاه امام جماعت در مسجد محراب گویند. فراهیدی می نویسد:

والمِحْرَابُ عِنْدَ الْعَامَةِ الْيَوْمِ: مَقَامُ الْإِمَامِ فِي الْمَسْجِدِ. وَكَانَتْ مَحَارِبُ بَنِي إِسْرَائِيلَ مَسَاجِدَهُمُ الَّتِي يَجْتَمِعُونَ فِيهَا لِلصَّلَاةِ؛ محراب امروز از نگاه مردم جایگاه امام جماعت در مسجد است و در گذشته

ص: ۱۸

۱- المحيط في اللغة ، ج ۳ ، ص ۸۵.

۲- آل عمران (۳)، آیه ۳۷.

۳- سبأ (۳۴)، آیه ۱۳.

مسجدهای بنی اسرائیل محراب نام داشت که برای نماز گزاردن در آن گرد می آمدند. (۱)

سوم. صلوه؛ به مسجد صلوه نیز گفته شده است؛ زیرا بیشترین کاری که در مسجد انجام می شود عبادت و نماز خواندن است. در سوره نساء آمده است: «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَقْرَبُوا الصَّلَاةَ وَأَنْتُمْ سُكَارَى حَتَّى تَعْلَمُوا مَا تَقُولُونَ وَلَا جُنُبًا إِلَّا عَابِرِي سَبِيلٍ حَتَّى تَغْتَسِلُوا»؛ (۲) ای کسانی که ایمان آورده اید، در حالی که مست هستید به نماز نزدیک نشوید تا بدانید چه می گوئید، و نه (به مسجد) در حال جنب، - مگر راه گذر باشید-، تا اینکه غسل کنید.

علامه طباطبایی درباره اطلاق «صلاه» به «مسجد» در آیه آورده است:

المراد بالصلوة المسجد، و الدليل عليه قوله: وَلَا جُنُبًا إِلَّا عَابِرِي سَبِيلٍ؛ (۳) مقصود از کلمه «صلاه» در آیه مسجد است، دلیل این سخن کلام خداوند - وَلَا جُنُبًا إِلَّا عَابِرِي

ص: ۱۹

۱- کتاب العین ، ج ۳، ص ۲۱۴.

۲- نساء (۴)، آیه ۴۳.

۳- المیزان فی تفسیر القرآن ، ج ۴، ص ۳۶۰.

سَبِيلٍ؛ و در حال جنابت مگر برای عبور نزدیک مسجد نشوید - است.

فخر رازی درباره این موضوع نویسد:

و اعلم أن إطلاق لفظ الصلاة على المسجد محتمل، و يدل عليه وجهان: الأول: أنه يكون من باب حذف المضاف، أي لا تقربوا موضع الصلاة، و حذف المضاف مجاز شائع، و الثاني: قوله: لَهْدِمَتْ صَوَامِعُ وَ بِيَعٌ وَ صَيَلَوَاتٌ (۱) و المراد بالصلوات مواضع الصلوات، فثبت أن إطلاق لفظ الصلاة و المراد به المسجد جائز؛

بدان استعمال لفظ صلاه به جای مسجد بنا بر دو دلیل امکان دارد. یک. آیه ابتدا این گونه بوده؛ «لا تقربوا موضع الصلاة» و مضاف حذف شده است و حذف مضاف در لغت عرب شایع است. دو. به دلیل آیه چهارم سوره حج که مقصود از «صلوات» در آن مکان های عبادت است. بنابراین استعمال لفظ «صلاه» به جای «مسجد» جایز است. (۲)

ص: ۲۰

۱- حج (۲۲)، آیه ۴۰.

۲- مفاتیح الغیب، ج ۱۰، ص ۸۶.

قرآن کریم توجه خاصی به مسجد، بانیان و نقش آن در اصلاح فرد و جامعه و نزدیک کردن انسان ها به سوی پروردگار آفرینش دارد. حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف نیز به دنبال اجرای دستورات قرآن کریم می باشد که یکی از آن ها درباره مساجد است؛ بنابراین جا دارد که از نگاه قرآن کریم این بحث مورد بررسی قرار گیرد.

مساجد از نگاه قرآن مجید با عناوین ذیل بیان می شود.

الف. ارزش مساجد

یکم. مساجد خانه خدا

مساجد برای خدا است. قرآن کریم مسجد

ص: ۲۲

را برای خدا معرفی می کند: «الْمَسَاجِدَ لِلَّهِ» (۱) در چند آیه ی دیگر مساجد به کلمه خدا اضافه شده است: «مَسَاجِدَ اللَّهِ»، (۲) البته این اضافه تشریفی است و نسبت داده شدن مساجد به خداوند برای بیان ارزش و محبوب بودن آن نزد خدای عزیز است. مانند «بیت الله» که به کعبه گفته می شود و برای بیان ارزش و جایگاه بلند کعبه است، نه اینکه خداوند خانه ای داشته باشد.

جابر بن یزید گوید: امام محمد باقر علیه السلام فرمود:

قال رسول الله صلى الله عليه وآله لجبرئيل عليه السلام: يا جبرئيل أي البقاع أحب إلى الله عز وجل؟ قال: المساجد وأحب أهلها إلى الله أولهم دخولا- و آخرهم خروجا منها؛ پیامبر گرامی اسلام صلی الله علیه و آله به جبرئیل علیه السلام فرمود: یا جبرئیل؛ کدام مکان ها نزد خدای بلند مرتبه محبوب تر است؟ جبرئیل علیه السلام پاسخ داد: مساجد. و محبوب ترین اهل مسجد نزد خداوند کسانی هستند

ص: ۲۳

۱- جن (۷۲)، آیه ۱۸.

۲- بقره (۲)، آیه ۱۱۴؛ توبه (۹)، آیه ۱۷ و ۱۸.

که زودتر از همه داخل مسجد و دیرتر از همه از آن خارج شوند. (۱)

دوم. نخستین خانه مردم

در قرآن کریم می خوانیم:

«إِنَّ أَوَّلَ بَيْتٍ وُضِعَ لِلنَّاسِ لَلَّذِي بِبَكَّةَ مُبَارَكًا وَهُدًى لِّلْعَالَمِينَ» (۲)؛ هر آینه نخستین خانه ای که برای مردم نهاده شده همان است که در بکه- محل ازدحام جایگاه کعبه در مکه- است که با برکت است و جهانیان را راهنماست.

از این آیه استفاده می شود که نخستین بنای روی زمین مسجد بوده است و پیامبر گرامی اسلام صلی الله علیه و آله نیز اولین جایی را که در آغاز ورود به مدینه ساخت، مسجد بود. در روایتی می خوانیم منصور خلیفه عباسی می خواست مسجد الحرام را توسعه دهد و برای انجام این کار ابتدا لازم بود خانه های اطراف مسجد را خریداری کند ولی صاحبان خانه ها به هیچ قیمتی راضی نشدند. برای حل این مشکل نزد امام جعفر صادق علیه السلام رفت و جریان را گفت. امام

ص: ۲۴

۱- کافی، ج ۳، ص ۴۸۹، ح ۱۴.

۲- آل عمران (۳)، آیه ۹۶.

فرمود:

آیا این مطلب تو را ناراحت کرده؟! در حالی که دلیل آشکاری برای توست. گفت: با چه دلیلی با آنان بحث کنم؟ فرمود: به کتاب خدا. گفت: کجای آن؟ فرمود: سخن خداوند «إِنَّ أَوَّلَ بَيْتٍ وُضِعَ لِلنَّاسِ لَلَّذِي بِبَكَّةَ» خداوند تو را آگاه می کند که نخستین خانه ای که برای مردم ساخته شد، خانه کعبه بود. بنابراین اگر آنها پیش از بنای کعبه خانه ای ساخته بودند، اطراف خانه کعبه مال آنها بود، ولی اگر خانه خدا مقدم بوده است، این حریم از آن کعبه است. منصور آنان را فرا خواند و با سخن امام جعفر صادق علیه السلام با آنها گفتگو کرد. آنان در پاسخ گفتند: هر طور دوست داری انجام بده. (۱)

سوم. مسجد مکان معراج

معراج پیامبر گرامی اسلام صلی الله علیه و آله و سلم از مسجد الحرام آغاز شد و تا مسجد الاقصی ادامه یافت و از آنجا به طرف آسمان ها حرکت کرد. در سوره اسراء آمده است:

ص: ۲۵

۱- آل عمران (۳)، آیه ۹۶.

«سُبْحَانَ الَّذِي أَسْرَى بِعَبْدِهِ لَيْلًا مِّنَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ إِلَى الْمَسْجِدِ الْأَقْصَى الَّذِي بَارَكْنَا حَوْلَهُ لِنُرِيَهُ مِنْ آيَاتِنَا إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ»^(۱)؛ پاک است آن [خدای] که بنده خود- محمد صلی الله علیه و آله - را شبی از مسجد الحرام به مسجد الاقصی که پیرامون آن را برکت داده ایم برد، تا برخی از نشانه های خویش را به او بنماییم، همانا اوست شنوا و بینا.

این آیه جلوه دیگری از اهمیت مساجد را بیان می کند و آن آغاز برترین سفر عزیزترین مسافر از مسجد و عروج به آسمان از مسجدی دیگر است که نشان از محوری بودن مساجد در امور مهم دارد.

یکی از مفسران درباره آیه آورده است:

معراج، مقدس ترین سفر در طول تاریخ است، مسافرش پیامبر اسلام صلی الله علیه و آله و سلم، فرودگاهش مسجد الحرام، گذرگاهش مسجد الاقصی، میزبانش خدا، هدف آن دیدن آیات الهی، سوغاتی اش اخبار آسمان ها و ملکوت و بالا بردن سطح فهم بشر از این دنیای مادی بوده است.^(۲)

ص: ۲۶

۱- اِسْرَاء (۱۷)، آیه ۱.

۲- تفسیر نور، ج ۷، ص ۱۵.

چهارم. مسجد محل رفت و آمد نیکان

مسجد مکانی است که انسان های خداجو در آن رفت و آمد می کنند و با همدیگر آشنا می شوند و هر کدام دوستان مناسبی می یابند. داشتن دوست مناسب می تواند در زندگی و سرنوشت انسان تأثیرهای مثبتی بگذارد و از دوستی با انسان های فاسد _ که دنیا و آخرت آدمی را تباه می کنند _ جلوگیری کند. در قرآن کریم در توصیف مسجد قبا آمده است:

«فِيهِ رِجَالٌ يُحِبُّونَ أَنْ يَتَطَهَّرُوا وَاللَّهُ يُحِبُّ الْمُطَهَّرِينَ»؛ در آن (مسجد قبا)، مردانی اند که دوست دارند خود را پاک سازند، و خدا کسانی را که خواهان پاکی اند دوست می دارد. (۱)

در این آیه مسجد قبا به عنوان نمونه مکانی برای رفت و آمد نیکان معرفی می شود و گرنه هر مسجدی که برای خدا ساخته شود محل رفت و آمد مؤمنان و پاکان خواهد بود. در حدیثی آمده است؛ امام جعفر صادق علیه السلام درباره این مزیت مسجد به فضل بن عبدالملک فرمود:

ص: ۲۷

ای فضل؛ از هر قومی به مسجد نمی آید مگر بزرگ و افراد نمونه آنها و از هر خاندانی مگر نجیب آنان. ای فضل؛ اهل مسجد به کمتر از یکی از این سه از مسجد باز نمی گردد؛ دعائی که انجام می دهد و خدای عزیز او را به خاطر آن وارد بهشت می کند و یا دعائی که می کند و خدای توانا به خاطر آن بلای دنیا را از او باز می دارد و یا برادری که در راه خدای کریم از او سود می برد. سپس فرمود: رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم فرمود: بعد از مسلمانی سودی مانند نفع برداری که از او در راه خدای عزیز استفاده کند، نیست. (۱)

ب. هدف از تأسیس مساجد

اشاره

بنای مساجد برای بر پا داشتن یاد خدا است. در چند آیه از قرآن کریم به این مطلب اشاره شده است که به شرح ذیل بیان می شود:

آیه نخست؛ «وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ مَنَعَ مَسَاجِدَ اللَّهِ أَنْ يُدْكَرَ فِيهَا اسْمُهُ وَسَعَىٰ فِي خَرَابِهَا» (۲)؛ کیست

ص: ۲۸

۱- آمالی شیخ طوسی ، ص ۴۶.

۲- بقره (۲)، آیه ۱۱۴.

ستمکارتر از آن که نگذاشت در مسجدهای خدا نام او را یاد کنند و در ویرانی آنها کوشید؟.

این کتاب عزیز کسانی را که از برپایی یاد خدا در مساجد جلوگیری و در خرابی آنها کوشش می کنند، در شمار ستمکارترین افراد معرفی می کند.

آیه دوم.

«... وَ لَوْ لَا دَفَعَ اللَّهُ النَّاسَ بَعْضَهُمْ بِبَعْضٍ لَهَيَّجَتْ صَوَامِعُ وَبِيَعٌ وَصِيْلَمَاتٌ وَ مَسَاجِدٌ يُذَكَّرُ فِيهَا اسْمُ اللَّهِ كَثِيْرًا وَ لَيُنْصِرَنَّ اللَّهُ مَنْ يَنْصِرُهُ إِنَّ اللَّهَ لَقَوِيٌّ عَزِيْزٌ»؛ (۱) و اگر خداوند بعضی از مردم را به دست برخی دیگر دفع نمی کرد صومعه ها و کلیساها و کنیسه ها و مساجدی که نام خداوند بسیار در آنجا یاد می شود، ویران می شدند و به راستی خداوند کسی را که (دین) او را یاری کند، مدد خواهد رساند که خداوند توانای پیروزمند است.

در این آیه نیز مساجد به عنوان مکانهایی که در آنها خداوند بسیار یاد می شود معرفی شده اند. و فلسفه نبرد مردان الهی را دفاع از

ص: ۲۹

این مرکزهای پرستش معرفی می کند.

علامه طباطبایی درباره علت ذکر مساجد و محل های عبادت و دفاع از آنها در آیه می نویسد:

و اگر تنها مساجد و محل های عبادت را نام برده با این که اگر دفاع نباشد اصل دین باقی نمی ماند و تمام آثار دین (که یکی از آنها مساجد است) نابود می شود زیرا مکان های پرستش نماد و نشانه های دین هستند که مردم را به سوی دین راهنمایی می کنند و به وسیله آنها صورت دین در اندیشه مردم حفظ می شود. (۱)

می توان گفت مساجد از نگاه قرآن مجید به عنوان مراکزی در جامعه هستند که یاد خداوند را در جان انسان ها وارد می کنند. اما یاد پروردگار از نگاه قرآن کریم چه اثرهایی می تواند داشته باشد؟
برخی از اثرهای یاد خدای بلند مرتبه از نگاه قرآن مجید به شرح ذیل است:

یکم. پرورش تقوا

یاد خداوند باعث حس کردن حضور

ص: ۳۰

۱- المیزان فی تفسیر القرآن ، ج ۱۴ ، ص ۳۸۶.

پروردگار توسط اهل مسجد در هر زمان و مکانی می شود. آنان به خاطر رضای پروردگار و نعمت های او و ترس از خشم و عذاب های او، فرمان های خداوند را انجام می دهند و از نافرمانی او دوری می کنند.

ابوبصیر از امام جعفر صادق علیه السلام می پرسد؛ خدا شما را سلامت بدارد، دلیل یاد خدا در هر حالی چیست؟ امام فرمود: انسان خدا را هنگام نافرمانی که قصد آن را دارد یاد می کند پس یاد خدا بین او و گناه فاصله می اندازد و آن سخن خدای بلند مرتبه است؛

«إِنَّ الَّذِينَ اتَّقَوْا إِذَا مَسَّهُمْ طَائِفٌ مِنَ الشَّيْطَانِ تَذَكَّرُوا فَإِذَا هُمْ مُبْتَلَوْنَ»؛^(۱) کسانی که پرهیزکاری کردند چون وسوسه ای از شیطان به آنان رسد (خدای را) یاد کنند پس آنگاه بینایان باشند.^(۲)

به عبارت دیگر مسجد مکانی است که می تواند روح و جسم انسان را از آلودگی ها پاک و تقوا را در وجود او زنده کند و آدمی را محبوب پروردگار نماید. در قرآن کریم در توصیف مسجد قبا می خوانیم:

ص: ۳۱

۱- اعراف (۷)، آیه ۲۰۱.

۲- معانی الاخبار، ص ۱۹۲.

«فِيهِ رِجَالٌ يُحِبُّونَ أَنْ يَتَطَهَّرُوا وَاللَّهُ يُحِبُّ الْمُطَهَّرِينَ» (۱) در آن (مسجد قبا)، مردانی اند که دوست دارند خود را پاک سازند، و خدا کسانی را که خواهان پاکی اند دوست می دارد.

دوم. یاد انسان توسط خداوند

یاد پروردگار عزیز باعث یاد انسان توسط خداوند می شود: «فَاذْكُرُونِي أَذْكَرْكُمْ» (۲) و یاد خدای رحیم باعث قرب الهی و نازل شدن برکت های الهی که شامل نعمتهای معنوی و مادی است، بر انسان می شود. برای روشن شدن هر چه بهتر این مطلب داستانی قرآنی بیان می شود. وقتی ساحران برای مبارزه با حضرت موسی علیه السلام توسط فرعون به کار گرفته شدند، به فرعون گفتند: پاداش مقابله با موسی بن عمران - اگر پیروز شویم - چیست؟ فرعون در پاسخ آنان گفت: شما از مقربان دربار فرعوننی خواهید بود. ساحران چون این سخن را شنیدند دیگر مطلبی درباره مزدشان نگفتند و خود را برای مقابله با حضرت

ص: ۳۲

۱- توبه (۹)، آیه ۱۰۸.

۲- بقره (۲)، آیه ۱۵۲.

موسی علیه السلام آماده کردند؛ زیرا می دانستند اگر کسی مقرب دربار فرعونى باشد از قدرت و ثروت او بهره می برد. این جریان در سوره های اعراف و شعراء بیان شده است. (۱) بنابراین بدیهی است که اگر کسی توسط خدای قادر یاد شود و از مقربان درگاه پروردگار باشد از تمامی نعمت های مادی و معنوی خداوندی استفاده می کند و اگر افرادی چون فرعون دارای برخی نعمت های مادی به صورت محدود هستند خدای عزیز صاحب تمام نعمت های مادی و معنوی است و توان افرادی مانند فرعون نیز از قدرت او سرچشمه می گیرد و هر وقت خدای حکیم بخواهد آنان را از بهره های دنیوی باز می دارد، همانطور که فرعون و سپاهش را بازداشت و همگی آنان را در دریا غرق کرد. در نتیجه چه خوب است که به جای مقرب شدن دربار افرادی چون فرعون، تلاش کنیم مقرب درگاه الهی شویم.

امّا مکانی که می تواند زمینه این کار را ایجاد کند مسجد است که بیشترین یاد خدا در این مکان های مقدس می شود. «فَاذْكُرُونِي»

ص: ۳۳

سؤم. آرامش درونی

وقتی یاد خدا در وجود انسان جلوه گر شود و خداوند را حاضر و بیننده کارهای خود و همه قدرت ها را به دست او ببیند؛ دیگر به قدرتی جز او دل نمی بندد و به خاطر آن ها دچار اضطراب و نگرانی نمی شود و مصداق این آیه شریف قرار می گیرد: «أَلَا بِذِكْرِ اللَّهِ تَطْمَئِنُّ الْقُلُوبُ»؛^(۱) برای نمونه امام حسین علیه السلام را بنگریم که در آن شرایط دشوار کربلا، هنگامی که کودک شیرخوار او با تیری در آغوشش ذبح می شود خون او را به آسمان می پاشد و با سخنانی که نشان از آرامش درونی اوست می فرماید: «هون علی ما نزل بی أنه بعین الله؛ تحمل آنچه بر من وارد می شود، آسان است؛ زیرا در مقابل دیدگان خداوند است.»^(۲)

اما مکانی که بیشترین یاد خدا در آن می شود و می تواند آرامش به ما ببخشد، مسجد است. از امام جعفر صادق علیه السلام نقل شده

ص: ۳۴

۱- رعد(۱۳)، آیه ۲۸.

۲- لهوف ، ص ۱۱۷.

است که فرمود:

چه چیزی یکی از شما را باز می دارد وقتی که ناراحتی از غم های دنیا سراغ او آمد اینکه وضو بگیرد سپس داخل مسجد شود و دو رکعت نماز گزارد و پروردگار را بخواند. آیا نشنیده ای که خداوند می فرماید: «وَاسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ وَالصَّلَاةِ»؛ (۱) به صبر و نماز پناه ببرید. (۲)

ج. آباد کردن مساجد

یکم. مفهوم آبادانی مساجد

مقصود از عمران و آبادانی مساجد فقط ساخت بنای آنها نیست، بلکه هر چیزی که باعث رونق و شکوفایی مساجد شود را شامل می شود.

شیخ بهایی در تفسیر عمران مساجد آورده است:

عمارت مساجد در آیه شریفه «إِنَّمَا يَعْمُرُ مَسَاجِدَ اللَّهِ» (۳) به دو معنا تفسیر شده است؛ یک. ساخت مساجد و جاروب و فرش

ص: ۳۵

۱- بقره (۲)، آیه ۴۵.

۲- مجمع البیان فی تفسیر القرآن، ج ۱، ص ۲۱۷.

۳- توبه (۹)، آیه ۱۸.

کردن و چراغ افروختن در آنها؛ دو. بسیار رفت و آمد کردن به مساجد و مشغول عبادت بودن و انجام ندادن کارهای دنیوی و صنعتی در آنها. (۱)

در حدیثی که از ابوذر غفاری (ره) از پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و سلم نقل شده، مفهوم عمران مسجد توضیح داده شده است. ابوالاسود گوید: « نزد ابوذر _ جنذب بن جناده (ره) _ در منطقه ربذه (۲) رفتم. او برای من نقل کرد: روزی خدمت رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم در مسجدشان رسیدم در حالی که جز ایشان و حضرت علی علیه السلام که کنارشان نشسته بود کس دیگری در مسجد نبود؛ فرصت را غنیمت شمردم و گفتم: ای رسول خدا؛ مرا موعظه و سفارشی کن که در راه خداوند به من سود رساند. فرمود: بله، چه کسی بهتر از تو ای ابوذر! تو از ما اهل بیت هستی. من تو را سفارشی می کنم، پس آن را نگاه دار که تمامی راههای خوبی در آن است». یکی از سفارش های رسول گرامی اسلام صلی الله علیه و آله و سلم به ابوذر که در حدیث آمده درباره آبادانی مسجد است.

ص: ۳۶

۱- مفتاح الفلاح ، ص ۴۴.

۲- محل تبعید ابوذر به دستور خلیفه سوم.

آن توصیه چنین است:

«ای ابوذر؛ دعوت خداوند را اجابت کن و به نیکویی به عمارت مساجد خدا پرداز که پاداش الهی آن بهشت است. ابوذر گوید: عرض کردم: پدر و مادرم فدای شما ای رسول خدا؛ چگونه مساجد خدا آباد می شوند؟ فرمود: صدا در آنها بلند نکن، کارهای باطل در آنها انجام مده، خرید و فروش در آنها نکن و تا وقتی در مسجد هستی از کار بیهوده پرهیز. و اگر این دستورها را انجام ندادی روز قیامت کسی جز خودت را سرزنش نکن. سپس فرمود: ای ابوذر؛ خدای بلند مرتبه تا وقتی در مسجد هستی به جای هر نفسی درجه ای در بهشت به تو عطا می کند و فرشتگان بر تو درود می فرستند و در برابر هر نفس کشیدن ده پاداش برای تو نوشته و ده گناه از نامه اعمال پاک می شود. سپس فرمود: ای ابوذر؛ آیا می دانی این آیه؛ «اصْبِرُوا وَ صَابِرُوا وَ رَابُطُوا وَ اتَّقُوا اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ»^(۱)؛ شکیبایی کنید و با هم پایداری ورزید و آماده کارزار با دشمنان باشید و از خدا پروا کنید شاید رستگار شوید.

ص: ۳۷

۱- آل عمران (۳)؛ آیه ۲۰۰ .

درباره چه چیزی نازل شده است؟ گفتم: پدر و مادرم فدایتان، نمی دانم. فرمود: درباره انتظار نماز بعد از نماز دیگر. ای ابوذر؛ تمام گرفتن وضو هنگام ناخوشی ها کفاره گناهان است و مقصود از «رباط» در آیه زیاد رفت و آمد کردن به مساجد است. ای ابوذر؛ خدای عزیز می فرماید: محبوب ترین بندگان نزد من کسانی هستند که به من عشق می ورزند و دلهایشان در گرو مساجد است (یعنی وقتی از مسجد بیرون می آیند برای آمدن دوباره به مسجد لحظه شماری می کنند.) و در نیمه های شب استغفار می کنند که اگر بخواهم ساکنان زمین را عذاب کنم به خاطر آنان منصرف می شوم. ای ابوذر؛ نشستن در مسجد مگر برای سه چیز؛ نماز گزاردن، یاد خداوند و سؤال علمی کار بیهوده محسوب می شود.»(۱)

در روایتی که از امام جعفر صادق علیه السلام نقل شده، مسجدی که در آن نماز نمی گذارند به

ص: ۳۸

۱- مکارم الأخلاق، ص ۴۵۸؛ وسائل الشیعه، ج ۵، ص ۲۳۳، ح ۶۴۲۱-۳.

عنوان «مسجد خراب»^(۱) معرفی شده است، پس می توان گفت: یکی از مصداق های مهم آبادانی مساجد نماز گزاردن در آنها است.

دوم. آبادگران مساجد

اشاره

بانیان و اداره کنندگان مساجد نقش محوری در ارزش و جایگاه آنها دارند و آنان هستند که باعث تبدیل مسجد به مسجد تقوا یا مسجد ضرار می شوند؛ به همین دلیل از نگاه قرآن کریم آبادانی مساجد صلاحیت و شایستگی می خواهد و هر کس نمی تواند این وظیفه مهم را انجام دهد. این شرطها از نگاه قرآن کریم به شرح ذیل است:

۱. ایمان به خداوند و روز رستاخیز

در قرآن کریم اولین و دومین شرط آباد کنندگان مساجد ایمان به پروردگار و اعتقاد به روز رستاخیز معرفی شده است. «إِنَّمَا يَعْمُرُ مَسَاجِدَ اللَّهِ مَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ»^(۲)؛ تنها کسانی مساجد خدا را آباد می کنند که ایمان

ص: ۳۹

۱- کافی، ج ۲، ص ۶۱۳، ح ۳؛ «مسجد خراب لا یصلی فیہ أهله».

۲- توبه (۹)؛ آیه ۱۸.

به خدا و روز بازپسین دارند.» با توجه به آمدن «انما» در اوّل آیه اختصاص آبادانی مساجد به اهل ایمان مشخص می شود. بیان این دو شرط اعتقادی در صدر آیه به دلیل محور بودن اعتقاد درست برای انجام کارهای خوب است، زیرا تا باور آدمی درست نباشد عمل خالصی از او پدیدار نمی شود. در آیه دیگری مشرکان از آبادانی مساجد بازداشته شده اند «مَا كَانَ لِلْمُشْرِكِينَ أَنْ يَعْمُرُوا مَسَاجِدَ اللَّهِ شَاهِدِينَ عَلَىٰ أَنْفُسِهِمْ بِالْكَفْرِ أُولَٰئِكَ حَبِطَتْ أَعْمَالُهُمْ وَفِي النَّارِ هُمْ خَالِدُونَ»؛ (۱) مشرکان را نسزد که مسجدهای خدای را آباد کنند در حالی که بر کفر خویش گواهند؛ آنانند که کارهایشان تباه و بدون فایده است و در آتش دوزخ جاودانه باشند. اگر مقصود از مشرکان را فقط بت پرستان بدانیم آیه قبلی با اختصاص آبادانی مساجد به مؤمنان، اهل ادیان دیگر را خارج می کند.

از طرف دیگر یکی از روشهای شناخت انسان های صالح و با ایمان اهل مسجد بودن آنها است. درباره کسانی که مسجد مانند خانه

ص: ۴۰

۱- توبه (۹)؛ آیه ۱۷.

آنها است و برای عبادت بسیار به مسجد می روند از وجود نازنین پیامبر گرامی اسلام صلی الله علیه و آله و سلم نقل شده است که فرمود:

إذا رأيت الرجل يعتاد المساجد فاشهدوا له بالإيمان لأن الله يقول: إنما يعمر مساجد الله من آمن بالله؛ وقتی دیدید انسانی زیاد به مساجد می رود گواهی با ایمان بودن او را بدهید زیرا خدای کریم می فرماید: همانا مساجد خدا را کسانی که ایمان به خدا آورده اند آباد می کنند. (۱)

از نگاهی دیگر در این روایت مصداق آبادانی مساجد، محل رفت و آمد بودن مؤمنان در آنها معرفی می شود.

۲. برپا داشتن نماز و دادن زکات

قرآن کریم شرطهای سوم و چهارم آبادگران مسجدها را برپایی نماز و دادن زکات معرفی می کند. «وَأَقَامِ الصَّلَاةَ وَآتَى الزَّكَاةَ» (۲)؛ و نماز را برپا دارد و زکات را بدهد، زیرا عملکرد انسان نشان از نیت و باور اوست. در نتیجه اعمال عبادی نماز و زکات که یکی در

ص: ۴۱

۱- مستدرک الوسائل ، ج ۳ ، ص ۳۶۲.

۲- توبه (۹)؛ آیه ۱۸.

ارتباط با خالق هستی و دیگری در ارتباط با وضعیت مالی انسان با سایر انسانها است به عنوان دو شرط دیگر برای آبادگران مساجد معرفی شده است. به عبارت دیگر انسانی می تواند عمران مسجد را به عهده گیرد که با خداوند به وسیله نماز و با سایر انسان ها با دادن زکات پیوند محکمی داشته باشد.

۳. نهرا سیدن جز از خدا

شرط پنجم آباد کنندگان مساجد نهرا سیدن از کسی جز خداوند معرفی شده است: «وَلَمْ يَخْشَ إِلَّا اللَّهَ»^(۱)؛ و جز از خدا نترسد. انسانی که پروردگار را باور دارد و همه کارها را از او می بیند دلیلی ندارد از بندگان خداوند هراسی به خود راه دهد و به خاطر به دست آوردن رضایت آنان از حق بگذرد و از راه راست منحرف شود که این کار باعث از میان رفتن نقش این مرکزهای عبادت و تبدیل آنها به مساجد ضرار می شود. درباره پیامبران و برگزیدگان الهی در قرآن کریم می خوانیم؛ «الَّذِينَ يُبَلِّغُونَ رِسَالَاتِ اللَّهِ وَ يَخْشَوْنَهُ

ص: ۴۲

۱- توبه (۹)؛ آیه ۱۸.

وَلَا يَخْشَوْنَ أَحَدًا إِلَّا اللَّهَ» (۱)؛ همانان که پیامهای خدای را می‌رسانند و از او می‌ترسند و از هیچ کس جز او نمی‌ترسند. زیرا اگر قرار باشد آنان از جز خدا بترسند دیگر نمی‌توانند پیامهای الهی را به شکل درست به بندگان خدا برسانند.

د. مقابله با مساجد ضرار

اشاره

قرآن کریم در کنار معرفی مساجد نمونه مسجدهایی را که برای هدف‌های غیر الهی ساخته شده‌اند به ما می‌شناساند و ویژگی‌های آنها را بیان می‌کند. درباره مسجد ضرار در قرآن کریم می‌خوانیم:

«وَالَّذِينَ اتَّخَذُوا مَسْجِدًا ضِرَارًا وَكُفْرًا وَتَفْرِيقًا بَيْنَ الْمُؤْمِنِينَ وَإِرْصَادًا لِّمَنْ حَارَبَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ مِنْ قَبْلُ وَلَيَحْلِفُنَّ إِنْ أَرَدْنَا إِلَّا الْحُسَيْنِيَّ وَاللَّهُ يَشْهَدُ إِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ * لَا تَقُمْ فِيهِ أَبَدًا لَمَسْجِدٍ أُسِّسَ عَلَى التَّقْوَى مِنْ أَوَّلِ يَوْمٍ أَحَقُّ أَنْ تَقُومَ فِيهِ فِيهِ رِجَالٌ يُحِبُّونَ أَنْ يَتَطَهَّرُوا وَاللَّهُ يُحِبُّ الْمُطَهَّرِينَ» (۲)؛ و

ص: ۴۳

۱- احزاب (۳۳)؛ آیه ۳۹.

۲- توبه (۹)، آیه ۱۰۷ و ۱۰۸.

[گروهی از منافقانند] آنان که مسجدی ساختند برای گزند رساندن و کفر ورزیدن و جدایی افکندن میان مؤمنان و ساختن کمینگاهی برای کسانی که با خدا و پیامبر او از پیش در جنگ بودند، و هر آینه سوگند می خورند که ما جز نیکی نخواستیم و خدا گواهی می دهد که آنان دروغگویند. هیچگاه در آنجا (به نماز) نایست. هر آینه مسجدی که از نخستین روز بر پرهیزگاری بنیاد یافته- مسجد قبا- سزاوارتر است که در آن (به نماز) بایستی، که در آنجا مردانی اند که دوست دارند پاکی ورزند و خدا پاکیزگان را دوست دارد.

درباره شأن نزول آیه در تفسیر علی بن ابراهیم آمده است؛ گروهی از منافقان نزد پیامبر گرامی اسلام صلی الله علیه و آله آمدند و گفتند: آیا به ما اجازه می دهی مسجدی در میان قبیله بنی سالم (نزدیک مسجد قبا) برای افراد ناتوان و بیمار و پیر مردان و برای شبهای بارانی بسازیم؟ پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله در حالی که عازم جنگ تبوک بود به آنان اجازه ساخت آن مسجد را داد. آنان گفتند: اگر می شود شما بیاید و در آن نماز گذارید. رسول اکرم صلی الله علیه و آله فرمود: من عازم سفر هستم اگر به خواست خدا برگشتم

می آیم و در آن نماز می گزارم. پیامبر اسلام صلی الله علیه و آله از سفر بازگشت و این آیه درباره مسجد ساخته شده به دست منافقان و ابوعامر راهب (۱) نازل شد. و رسول گرامی صلی الله علیه و آله عدّه ای از اصحاب را فرستاد تا مسجد را ویران کنند و آتش بزنند. (۲)

اما ویژگی های مساجد ضرار و روش مقابله با آنها از نگاه قرآن کریم به شرح ذیل است:

ص: ۴۵

۱- ابوعامر راهب پدر حنظله غسیل الملائکه بود و رسول خدا صلی الله علیه و آله او را فاسق نامید. او در زمان جاهلیت مسیحی شده و مشغول رهبانیت و کسب دانش بود. وقتی رسول اکرم صلی الله علیه و آله حکومت خود را در یثرب تشکیل داد به دلیل زوال ریاست خویش، به دشمنی با ایشان پرداخت و گفت: هر گروهی که با تو مقابله کند با آنان همراهی می کنم. او تا نبرد حنین به مقابله با پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله ادامه داد؛ وقتی هوازن گریختند ابوعامر به شام رفت و به منافقان مدینه پیام فرستاد هر چه می توانید نیرو و سلاح جمع کنید و مسجدی به عنوان پایگاه برای من بسازید و من نزد قیصر می روم و همراه سپاهی از روم می آیم و محمّد و اصحابش را از شهر بیرون می کنم. منافقان مسجدی برای او ساختند و منتظر آمدن او بودند که اجل به او مهلت نداد. « برگرفته از: مفاتیح الغیب، ج ۱۶، ص ۱۴۶؛ مجمع البیان فی تفسیر القرآن، ج ۵، ص ۱۱۰».

۲- تفسیر قمی، ج ۱، ص ۳۰۵.

اشاره

اما تنها مسجد ضراری که ساخته شد مسجد ضرار در منطقه قبا نبود و نخواهد بود و قرآن کریم به عنوان نمونه آن مسجد را به ما معرفی می کند و در کنار آن معیارهای شناخت مسجدهای ضرار را به ما می شناساند تا هر وقت مسجد ضراری ساخته شد مسلمانان به راحتی آن را شناسایی و تخریب کنند. معیارهای مساجد ضرار بنا بر آنچه آیه شریف بیان می کند به شرح ذیل است:

۱. مساجد ضرار زیان آورند

«ضرار» به معنی زیان رسانیدن تعمدی است. سازندگان مساجد ضرار در ظاهر ادعا داشتند که نیتشان خیر است و برای آسایش و راحتی مسلمانان مسجد می سازند، ولی در واقع به دنبال زیان رساندن و نابودی مسلمانان بودند و از مسجد به عنوان پایگاهی بر ضد جامعه اسلامی استفاده می کردند. «وَالَّذِينَ اتَّخَذُوا مَسْجِدًا ضِرَارًا... وَ لِيَخْلِفُنَّ إِنْ أَرَدْنَا إِلَّا الْحُسْنَىٰ وَاللَّهُ يَشْهَدُ إِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ»؛ آنان که مسجدی برای زیان رساندن ساختند... و هر آینه سوگند می خورند که ما جز نیکی

نخواستیم و خدا گواهی می دهد که آنان دروغگویند.

۲. ترویج کفر، هدف مساجد ضرار

مهمترین هدف سازندگان مساجد ضرار نابودی اسلام و ترویج کفر و بی دینی است که با پوشش دین به جنگ دین می روند تا اسلام را نابود و بی دینی را جایگزین آن کنند. «وَ كُفْرًا»

۳. ایجاد تفرقه میان مسلمانان

یکی دیگر از اهداف سازندگان چنین مساجدی ایجاد تفرقه و دو دستگی میان مسلمانان است. مسجد ضرار باعث دو دسته شدن مسلمانان منطقه قبا می شد در حالی که همان مسجد قبا برای آنان کافی بود؛ بنابراین هر جا مسجدی وجود داشته باشد و در نزدیکی آن مسجدی بنابر تعصبات شخصی یا قومی ساخته شود که باعث از رونق افتادن و خلوتی مسجد قبلی شود حکم جد ضرار را می گیرد. «وَ تَفْرِيقًا بَيْنَ الْمُؤْمِنِينَ».

۴. مساجد ضرار، کمینگاهی برای دشمنان اسلام

یکی دیگر از شاخصه های شناخت مساجد ضرار بهره دهی و سود رسانی این نوع مساجد

به دشمنان اسلام است، یعنی پایگاه دینی مسلمانان به جای در خدمت آنان بودن تبدیل به کمینگاه و مکان ضربه زدن به اهل اسلام می شود و در خدمت دشمنان اسلام قرار می گیرد. مسجد ضرار در عصر رسول اکرم صلی الله علیه و آله نیز به عنوان پایگاهی برای ابوعامر راهب ساخته شده بود که بی دینی و دشمنی او با اسلام بر همگان آشکار بود. «وَإِضَادًا لِمَنْ حَارَبَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ مِنْ قَبْلُ»؛ و ساختن کمینگاهی برای کسانی که با خدا و پیامبر او از پیش در جنگ بودند.

دوم. روش مقابله با مسجد ضرار

اشاره

پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و سلم برای مقابله با مسجد ضرار به دستور خدای مقتدر روشهایی را برگزیدند تا این راهکارها درسی برای آیندگان درباره برخورد با این گونه مساجد زیان آور باشد و هم عبرتی برای کسانی که می خواهند هدفهای شوم و ضد اسلامی خود را به وسیله مکان های مذهبی به پیش ببرند. روش های مقابله رسول گرامی اسلام صلی الله علیه و آله و سلم با مسجد ضرار به شرح ذیل است:

ص: ۴۸

۱. نماز نخواندن در آن

خدای قادر به پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله دستور می دهد در مسجد ضرار نماز نخواند: «لَا تَقُمْ فِيهِ أَبَدًا». بنا بر اسوه بودن رسول گرامی اسلام صلی الله علیه و آله و سرمشق مسلمانان بودن ایشان، وقتی آن حضرت نسبت به این مکان ها بی توجهی کند سایر مسلمانان نیز به این نوع مساجد نمی روند.

۲. توجه به مسجد قبا

با توجه به ساخته شدن مسجد ضرار در نزدیکی مسجد قبا _ که باعث از رونق افتادن مسجد قبا می شد _ قرآن کریم از پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله می خواهد برپایی نماز را در این مسجد قرار دهد، یعنی در کنار جلوگیری از نماز گزاردن در مسجد ضرار، جایی برای پرستش خداوند معرفی می شود. «لَمَسِجِدٍ أُسِّسَ عَلَى التَّقْوَى مِنْ أَوَّلِ يَوْمٍ أَحَقُّ أَنْ تَقُومَ فِيهِ»؛ هر آینه مسجدی که از نخستین روز بر پرهیزگاری بنیاد یافته - مسجد قبا - سزاوارتر است که در آن [به نماز] بایستی.

۳. تخریب مسجد ضرار

پیامبر گرامی اسلام صلی الله علیه و آله به بی توجهی به

مسجد ضرار و عنایت به مسجد قبا بسنده نکرد، بلکه برخی از اصحاب را فرستاد تا مسجد ضرار را تخریب کنند و به این وسیله پایگاه مشرکان و منافقان در مرکز اسلامی نابود شد. (۱)

ه. مساجد محوری در قرآن کریم

اشاره

چند مسجد در میان مساجد، محوری محسوب می شوند. برخی از این مساجد که دارای اهمیت بیشتری هستند و جایگاه خاصی در میان مساجد دارند، مانند مسجد الحرام و مسجد الأقصى در قرآن مجید آمده است. در این قسمت به برخی از نکاتی که درباره این دو مسجد در قرآن حکیم مطرح شده است، اشاره می شود:

یکم. مسجد الحرام

مسجد الحرام اولین و مهمترین مسجد بر روی زمین محسوب می شود و قبله مسلمانان در آن است و می توان این مسجد را الگویی برای سایر مساجد دانست. آیات بسیاری

ص: ۵۰

درباره مسجد الحرام در قرآن کریم آمده است. برخی نکات که از این آیات درباره مسجد الحرام استفاده می شود، به شرح ذیل است:

۱. نخستین خانه ای که برای مردم (توسط حضرت آدم علیه السلام) بنا شد؛(۱)
۲. قبله گاه مسلمانان که هر روز به سوی آن نماز می گذارند؛(۲)
۳. مکان توجه و اجتماع مسلمانان و برگزاری مراسم حج؛(۳)
۴. نقطه آغاز معراج پیامبر گرامی اسلام صلی الله علیه و آله و سلم؛(۴)
۵. مکان امنی برای مردم و حرام بودن خونریزی در آن؛(۵)
۶. پاکیزه نگاه داشتن (اداره و عمارت) مسجد الحرام، وظیفه اولیای خدا؛(۶)
۷. مقام حضرت ابراهیم علیه السلام جایگاه نماز که یاد و احترام به بانیان مسجد الحرام را می رساند؛(۷)

ص: ۵۱

۱- آل عمران(۳)؛ ۹۶.

۲- بقره(۲)؛ ۱۴۴ و ۱۴۹ و ۱۵۰.

۳- بقره(۲)؛ ۱۲۵ و ۱۹۶؛ المائده(۵)؛ ۲.

۴- اسراء(۱۷)؛ ۱.

۵- بقره(۲)؛ ۱۲۵ و ۱۹۱.

۶- بقره(۲)؛ ۱۲۵.

۷- بقره(۲)؛ ۱۲۵.

۸. مهمترین هدف از بنای مسجد الحرام طواف و اعتکاف و نماز گزاردن برای خداوند است؛(۱)

۹. توجه به پاکیزگی معنوی مسجد الحرام و وارد نشدن مشرکان به آن؛(۲)

۱۰. مساوی بودن ساکنان و مسافران در استفاده از مسجد الحرام.(۳)

دوم. مسجد الأقصی

مسجد الأقصی اولین مکانی است که مسلمانان به سوی آن نماز خواندند و معراج پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و سلم از مسجد الحرام به مسجد الأقصی و از آنجا به آسمان ها صورت گرفت.(۴) همچنین آیات اول سوره اِسراء اشاره به آزادی این مسجد در آینده به دست بندگان صالح خداوند دارد.

نکته ای که باید به آن توجه داشت این است که این دو مسجد مهم و مسجد النبی صلی الله علیه و آله و سلم که باید نقش وحدت آفرینی میان مسلمانان و انتشار اندیشه های ناب اسلامی در سراسر

ص: ۵۲

۱- بقره(۲)؛ ۱۲۵. ؛ ابراهیم(۱۴)، ۳۷.

۲- توبه(۹)؛ ۲۸.

۳- حج(۲۲)؛ ۲۵.

۴- اِسراء(۱۷)؛ ۱.

جهان را داشته باشند هم اکنون در دست دشمنان دین گرفتار هستند. دشمنان اسلام با خارج کردن این مراکز حساس اسلامی از دست مسلمانان به دنبال کنترل جامعه اسلامی و جلوگیری از بالندگی آن می باشند که این امر به دست طراحان استکبار جهانی صورت گرفته است. امروزه اداره این مساجد محوری باید به دست نمایندگان از تمامی ملت های مسلمان باشد و از دست صهیونیسم و گروه های افراطی خارج شود.

و. محتوای برنامه های مساجد

برنامه های مساجد باید در مسیر حق و آنچه خداوند به آن راضی است قرار گیرد. مانند نماز گزاردن، دعا کردن، اعتکاف، تلاوت و آموزش قرآن کریم و برنامه هایی که در راستای گسترش حق و یاد خدا در جامعه می باشد. طبق آیه ۱۰۷ سوره توبه باید در مساجد از انجام کارهایی که باعث زیان به جامعه اسلامی، تفرقه میان مسلمانان، ترویج کفر و بی دینی و سود دهی به دشمنان خدا می شود، جلوگیری شود.

در قرآن کریم می خوانیم: «وَأَنَّ الْمَسَاجِدَ

لِّلّهِ فَلَا تَدْعُوا مَعَ اللَّهِ أَحَدًا»؛(۱) و همانا مساجد از آن خداست، پس هیچ کس را با خدا نخوانید (و نپرستید).

شیخ طوسی در بیان معنای آیه آورده است:

«و المعنى الاخبار منه تعالى بأن لا يذكر مع الله في المساجد- و هي المواضع التي وضعت للصلاة- أحد على وجه الاشتراك في عبادته، كما يدعوا النصارى في بيعهم و المشركون في الكعبة؛(۲) مقصود از اینکه در مساجد - جاهایی که برای نماز قرار داده شدند- کسی را همراه خداوند یاد نکنیم، یعنی در پرستش کسی را شریک خدا قرار ندهیم آنگونه که مسیحیان در کلیسایشان و مشرکان در کعبه برای خداوند شریک قرار می دادند.

ص: ۵۴

۱- جن (۷۲)؛ ۱۸.

۲- التبيان في تفسير القرآن، ج ۱۰، ص ۱۵۵.

بخش دوّم: مساجد در عصر ظهور

اشاره

ص: ۵۵

حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف مانند جدّ بزرگوار شان توجّه خاصی به پایگاه های مذهبی دارند و آن ها را محور زندگی و رفت و آمد مردم قرار می دهند و انحرافات را از چهره آنها می زدایند تا به این وسیله دینداری در جامعه نهادینه شود و مردم در مسیر قرب الهی حرکت کنند. راهکارهای آن امام عزیز در آبادانی مساجد به شرح ذیل است:

ص: ۵۶

فصل اوّل: اهمّیت دادن حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف به مساجد

اشاره

ص: ۵۷

توجه خاص حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف به مساجد از عملکرد ایشان نسبت به این مکان های مذهبی نمایان است که در این قسمت به آن ها اشاره می شود:

یکم. آغاز قیام از مسجد الحرام

نقطه شروع حرکت امام زمان عجل الله تعالی فرجه الشریف برای برپایی عدالت در سراسر گیتی از مهمترین مسجدها در سطح جهان، یعنی از مسجد الحرام از کنار کعبه آغاز می شود که توجه خاص ایشان را به مساجد از همان ابتدا می رساند. برای نمونه به دو روایت اشاره می شود.

حدیث اول: ابو خالد کابلی گوید: امام محمد باقر علیه السلام فرمود:

ص: ۵۸

و الله لكأني أنظر إلى القائم عجل الله تعالى فرجه الشريف و قد أسند ظهره إلى الحجر ثم ينشد الله حقه...؛(۱) به خدا سوگند؛ گویا قائم عجل الله تعالى فرجه الشريف را می نگرم در حالی که به حجر الاسود تکیه داده است و خداوند حق او را می دهد.

حدیث دوّم: محمد بن مسلم گوید: امام محمد باقر علیه السلام فرمود:

... فإذا خرج أسند ظهره إلى الكعبة و اجتمع إليه ثلاثمائة و ثلاثة عشر رجلا...؛(۲) وقتی (حضرت مهدی عجل الله تعالى فرجه الشريف) قیام کند، به کعبه تکیه می دهد و سیصد و سیزده مرد دور او جمع می شوند.

دوّم. محوریت مساجد در مرکز دولت کریمه

حضرت مهدی عجل الله تعالى فرجه الشريف وقتی وارد شهر کوفه(۳) می شوند ابتدا به مسجد آن می رود و برای مردم سخن می گوید(۴) و یاران ایشان مسجد کوفه را محل استقرار و مرکز فعالیت های خود قرار می دهند و ایشان مسجد سهله را منزلگاه

ص: ۵۹

۱- تفسیر قمی ، ج ۲، ص ۲۰۵. روایت از جهت سند معتبر است.

۲- کمال الدین و تمام النعمه ، ج ۱، ص ۳۶۳، باب ۳۲، ح ۱۶.

۳- این شهر و اطراف آن مرکز دولت کریمه خواهند بود .

۴- غیبت طوسی ، ص ۴۶۸.

و محور مدیریت دولت کریمه قرار می دهند. اینها همه محوریت مساجد را در چرخش امور در دولت کریمه مهدوی می رسانند. برای نمونه به چند حدیث در این موضوع اشاره می شود:

روایت اول: از امام جعفر صادق علیه السلام نقل شده است که به یکی از اصحاب خویش فرمود:

یا رفید کیف أنت إذا رأیت أصحاب القائم قد ضربوا فساطیطهم فی مسجد الکوفه...؛ (۱) ای رفید؛ چگونه خواهی بود وقتی بینی یاران حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف خیمه هایشان را در مسجد کوفه بر پا کنند.

روایت دوم: صالح بن ابی الاسود گوید: امام جعفر صادق علیه السلام مسجد سهله را یاد کرد و فرمود:

أَمَا إِنَّهُ مَنْزِلُ صَاحِبِنَا إِذَا قَامَ بِأَهْلِهِ؛ __ (۲) آگاه باش همانا آن منزل صاحب ما است وقتی همراه خاندانش قیام کند.

روایت سوم: ابوبکر حضر می گوید: به امام محمد باقر علیه السلام گفتم: بعد از حرم خدای بلند مرتبه و حرم رسول او صلی الله علیه و آله کدام قطعه از زمین

ص: ۶۰

۱- بصائر الدرجات ، ص ۱۵۵، باب ۱۴، ح ۱۳.

۲- کافی، ج ۳، ص ۴۹۵، ح ۲؛ تهذیب الاحکام ، ج ۳، ص ۲۵۲.

برتر است؟ امام فرمود:

الكوفه يا أبابكر، هي الزكيه الطاهره فيها قبور النبيين المرسلين و قبور غير المرسلين و الأوصياء الصادقين و فيها مسجد سهيل الذي لم يبعث الله نبيا إلا و قد صلى فيه و منها يظهر عدل الله و فيها يكون قائمه و القوام من بعده و هي منازل النبيين و الأوصياء و الصالحين؛^(۱) كوفه ای ابا بکر، آن شهر پاک و پاکیزه ای است که در آن قبر های پیامبران مرسل و غیر مرسل و اوصیای صادق قرار دارد. در آن مسجد سهله ای است که خداوند پیامبری را نفرستاده مگر اینکه در آن نماز گذارده است و از آن جا عدل خداوند آشکار می شود و مسجد سهله محل استقرار او و بعد از او خواهد بود و آن منزل پیامبران و اوصیا و صالحان است.

ص: ۶۱

۱- کامل الزیارات ، ص ۳۰، باب ۸، ح ۱۰؛ تهذیب الأحکام ، ج ۶، ص ۳۱.

در دین اسلام آبادانی مسجد به تزئینات و شکل ظاهری آن نیست، بلکه شکوفایی آن به فعال بودن و مرکز نشر علوم قرآن و دانش اهل بیت علیهم السلام قرار گرفتن مسجد است. به عبارت دیگر شکل ظاهری و نقش و نگار مساجد نشانگر ارزش این مکان های مقدّس نیست، بلکه معیار ارزش مساجد، کارایی و میزان گسترش فرهنگ دینی به وسیله آن ها در لایه های مختلف جامعه است. در این قسمت نگاه حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف و عملکرد ایشان نسبت به مساجد در عصر ظهور بررسی می شود.

الف. محور قرار دادن علوم قرآنی در مساجد

قرآن کریم مانند چراغی فروزان در شب تاریک نقش هدایت بخشی افراد خواهان هدایت را دارد و هر چیزی که برای زندگی درست لازم باشد، در آن آمده است. در

سخنی زیبا امیرمؤمنان علی علیه السلام قرآن مجید را این گونه توصیف می کند:

إن القرآن ظاهره أُنِيقٌ و باطنه عمیق لا- تفنی عجائبه و لا تنقضی غرائبه و لا تکشف الظلمات إلا به ؛ همانا قرآن برونش زیبا و درونش ژرف است شگفتی های آن تمام نمی شود و نکته های تازه آن از میان نمی رود و تاریکی ها مگر به وسیله آن روشن نمی شود(۱).

تحقق و اجرای این کتاب عزیز در زمان ظهور حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف رخ خواهد داد. در آن زمان محور برنامه های ایشان در برپایی دولت کریمه قرآن کریم است و ایشان که دانش او از دانش الهی سرچشمه می گیرد و یکی از مصداق های «مَنْ عِنْدَهُ عِلْمُ الْكِتَابِ»(۲) است، مطابق دستوره های آن رفتار خواهد کرد. در حدیثی که از امام محمد باقر علیه السلام نقل شده است، می خوانیم:

... فَإِذَا قَامَ قَائِمُنَا نَطَقَ وَ صَدَّقَهُ الْقُرْآنُ؛ وقتی قائم ما قیام کند سخن گوید و قرآن کریم

ص: ۶۵

۱- نهج البلاغه ، ص ۶۱.

۲- رعد(۱۳)؛ آیه ۴۳.

او را تأیید کند. (۱)

یعنی تمامی سخنان و کارهای حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف بر پایه قرآن مجید خواهد بود و سخنی خلاف کتاب خدای علیم نخواهد زد. در حدیثی دیگر که از امام جعفر صادق علیه السلام از پدراناش علیهم السلام از رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم نقل شده است، می خوانیم:

القائم من ولدی اسمه اسمی و کنیته کنیتی و شمائله شمائلی و سنته سنتی یقیم الناس علی ملتی و شریعتی و یدعوهم إلی کتاب ربی عز و جلّ... (۲)؛ قائم عجل الله تعالی فرجه الشریف از فرزندان من است، نام او نام من، کنیه او کنیه من، شمایل او شمایل من و روش او همان روش من خواهد بود. او مردم را بر آیین و شریعت من استوار می کند و آنان را به سوی کتاب پروردگارم فرا می خواند.

در این حدیث شریف نیز مبنای کار حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف قرآن کریم معرفی می شود که ایشان مردم را به سوی فراگیری و عمل به آن دعوت می کند.

اما مکانی که حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف در آن به

ص: ۶۶

۱- بصائر الدرجات ، ج ۱ ، ص ۲۱.

۲- کمال الدین و تمام النعمه ، ج ۲ ، ص ۴۱۱.

ترویج علوم قرآنی و نحوه عمل به دستوره‌های آن اقدام می‌کند، مساجد است. در حدیثی که امام زین العابدین علیه السلام از وجود مقدس پیامبر گرامی اسلام صلی الله علیه و آله نقل کرده، آمده است: «إِنَّمَا نَصَبْتُ الْمَسَاجِدَ لِلْقُرْآنِ؛ (۱) همانا مساجد برای قرآن قرار داده شده‌اند.» بنابراین تلاوت، آموزش مفاهیم، تفسیر، حفظ قرآن کریم و نحوه عمل به دستوره‌های قرآنی باید محور برنامه‌های مساجد باشد، زیرا «إِنَّمَا» در ابتدای حدیث، مخصوص بودن مساجد برای علوم قرآنی را می‌رساند.

بنابر آنچه از روایات اهل بیت علیهم السلام استفاده می‌شود در عصر دولت کریمه حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف توجه خاصی به آموزش‌های قرآنی توسط یاران ایشان با محوریت مساجد می‌شود، یارانی که خود طبق فرمایش امیرمؤمنان علی علیه السلام (۲) اهل تلاوت قرآن و تفسیر آن و معارف

ص: ۶۷

۱- کافی، ج ۳، ص ۳۶۹، ح ۵. روایت از جهت سند معتبر است.

۲- «تُجَلَّى بِالتَّنْزِيلِ أَبْصَارُهُمْ وَ يُؤْمَى بِالتَّفْسِيرِ فِي مَسَامِعِهِمْ وَ يُعْبَقُونَ كَأْسَ الْحِكْمَةِ بَعْدَ الصُّبُوحِ؛ چشمان آنان با قرآن روشن و نورانی می‌شود و معانی و تفسیر آیاتش در گوش آنان جای می‌گیرد و شامگاهان و صبحگاهان از جام حکمت و معارف الهی سیراب می‌شوند.» (نهج البلاغه، ص ۲۰۸، خطبه ۱۵۰).

الهی می باشند. در این قسمت به سه حدیث درباره این موضوع اشاره می شود.

روایت اول: حبه عرنی گوید: امیر مؤمنان علی علیه السلام فرمود:

كأني أنظر إلى شيعتنا بمسجد الكوفة قد ضربوا الفساطيط يعلمون الناس القرآن كما أنزل...؛ گوئی هم اکنون به شیعیانمان در مسجد کوفه می نگرم که خیمه ها زده اند و قرآن کریم را -بدان گونه که نازل شده است- به مردم می آموزند. (۱)

روایت دوم: جابر بن یزید جعفی از امام محمد باقر علیه السلام نقل می کند که فرمود:

إذا قام قائم آل محمد عجل الله تعالى فرجه الشريف ضرب فساطيط لمن يعلم الناس القرآن على ما أنزل الله جل جلاله...؛ وقتی قائم آل محمد عجل الله تعالى فرجه الشريف قیام کند، برای کسانی که به مردم قرآن را -طبق آنچه خدای بلند مرتبه نازل کرده است- آموزش می دهند، خیمه ها برپا می کند. (۲)

روایت سوم: علی بن عقبه گوید: امام

ص: ۶۸

۱- غیبت نعمانی، ص ۳۱۷، باب ۲۱، ح ۳.

۲- الإرشاد، ج ۲، ص ۳۸۶.

كَأَنِّي بَشِيعَهُ عَلِي فِي أَيَدِيهِمُ الْمَثَانِي يَعْلَمُونَ النَّاسَ الْمَسْتَأْنَفَ؛ كَوَيْتِي شِيعِيَانِ عَلِي عَلَيْهِ السَّلَامُ رَا مِي بَيْنِمُ كِه مَثَانِي (قرآن) در دست ایشان است و مردم را از نو تعلیم می دهند. (۱)

قرآنی که توسط پیروان حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف به مردم آموزش داده می شود همان قرآنی است که اکنون در دستان ما است، ولی همراه شأن نزول و بیان ناسخ و منسوخ و محکم و متشابه آن است که به دست امیرمؤمنان علی علیه السلام نگاشته شد و در دست اهل بیت علیهم السلام بود و هم اکنون نزد امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف می باشد.

نکته ای که باید به آن توجه داشت این است که؛ قرآنی که هم اکنون نزد ما است به اتفاق عالمان شیعه و عامه و به شهادت خود قرآن کریم مصون از تحریف است. «إِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا الذِّكْرَ وَإِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ» (۲).

شیخ صدوق درباره تحریف نشدن قرآن کریم آورده است:

ص: ۶۹

۱- غیبت نعمانی، ص ۳۱۸، باب ۲۱، ح ۴.

۲- حجر (۱۵)؛ آیه ۹.

اعتقادنا أن القرآن الذي أنزله الله تعالى على نبيه محمد صلى الله عليه وآله وسلم هو ما بين الدفتين، وهو ما في أيدي الناس، ليس بأكثر من ذلك، و مبلغ سوره عند الناس مائه و أربع عشره سوره؛ اعتقاد ما این است که؛ قرآنی را که خدای بلند مرتبه بر محمد صلی الله علیه و آله و سلم نازل کرده، همین است که در میان دو جلد در دست مردم قرار دارد و بیش از این نمی باشد و تعداد سوره هایش یک صد و چهارده سوره است. (۱)

ب. سپردن پایگاه های مذهبی به دست اهل ایمان و قطع کردن دست ناهلان از آنها

در بخش قبل بیان شد که مدیریت مساجد طبق آیات قرآنی باید به دست کسانی باشد که ایمان به خداوند و روز رستاخیز دارند و نماز را بر پا می دارند و زکات می دهند و از کسی جز خدا نمی هراسند. در این راستا یکی از کارهای مهم امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف قطع کردن دست ناهلان از مکان های مذهبی و سپردن آنها به اهل ایمان است. به عبارت دیگر ایشان

ص: ۷۰

محتوای آیه صد و هفت سوره توبه(۱) را _ که درباره صلاحیت نداشتن مشرکان برای مدیریت مساجد است _ اجرا می کند. در چند حدیث از اهل بیت علیهم السلام به قطع دست دزدان از مسجد الحرام(۲) توسط حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف اشاره شده است که دو حدیث از آنها بیان می شود.

روایت اول: سدیر صیرفی گوید: مردی از اهل عراق برایم تعریف کرد: کنیزی را نذر خانه خدا کردم و او را به مکه معظمه آوردم. آن شخص ادامه داد: پرده داران خانه خدا را ملاقات کردم و آنان را از آن خبر آگاه ساختم. برای کسی از ایشان جریان کنیز را نمی گفتم مگر اینکه می گفت: کنیز را نزد من بیاور تا نذرت را انجام داده باشی. از برخورد آنان به

ص: ۷۱

۱- ترجمه آیه: «و کسانی هستند که برای زیان رساندن و کفر و تفرقه افکندن بین مؤمنان و کمینگاه ساختن برای کسی که پیش از این با خداوند و رسولش جنگ کرده است مسجدی ساخته اند. و سوگند می خورند که جز نیکی مقصودی نداشته ایم. و خداوند گواهی می دهد که آنان دروغگو هستند».

۲- بیان مسجدالحرام به عنوان نمونه و به دلیل جایگاه و الگوی سایر مساجد بودن آن است و گرنه ایشان مانند جد بزرگوارشان با هر نوع مدیریت ناهلان بر خانه های خداوند مقابله می کند. همانگونه که در آیات ۱۸ و ۱۰۷ و ۱۰۸ سوره توبه به این مطلب اشاره شده است.

شدت وحشت کردم. پس جریان کنیز را به یکی از شیعیان که از اهل مکه بود، گفتم. او به من گفت: آیا از من می پذیری؟ گفتم: آری. گفت: بنگر به مردی که روبروی حجر الأسود نشسته است و مردانی گرد اویند. او ابو جعفر محمد بن علی بن الحسین علیهم السلام است، پیش او برو و او را از جریان آگاه کن. ببین به تو چه می فرماید، پس آن را انجام بده. آن مرد گوید: نزد او رفتم و گفتم: خدا تو را رحمت کند من مردی از اهل عراقم و همراه من کنیزی است که بنا بر سوگندی که خورده بودم او را برای خانه خدا نذر کردم و اکنون او را آورده ام و جریان کنیز را به پرده داران گفتم، هر یک از آنان می گفت: کنیز را نزد من بیاور، تا به نذر خود وفا کرده باشی. از این واقعه وحشتی شدید به من دست داده است، امام فرمود: ای بنده خدا همانا خانه نه چیزی می خورد و نه می آشامد، پس کنیز خود را بفروش و به هم وطنی های خود - که به زیارت خانه خدا آمده اند - بنگر؛ هر کسی از آنان که از تأمین خرج سفر درمانده است، پول آن را به او بده تا توان بازگشت به شهر خود را داشته باشد. پس من دستور امام را انجام دادم. بعد از آن

هیچ یک از پرده داران را ملاقات نمی کردم مگر اینکه می گفت: با آن کنیز چه کردی؟ پس ایشان را به آن چه امام محمد باقر علیه السلام فرموده بود، آگاه کردم و آنان به من می گفتند: او مردی دروغگو و ناآگاه است که نمی داند چه می گوید. من گفته آنان را به امام باقر علیه السلام رساندم و آن حضرت فرمود: تو سخن آنان را به من گفتی، آیا اکنون سخن من را به ایشان خواهی رساند؟ عرض کردم: آری. امام فرمود: به ایشان بگو که: ابو جعفر به شما پیغام داد:

«کیف بکم لو قد قطعت أیدیکم و أرجلکم و علقت فی الکعبه ثم یقال لکم نادوا نحن سراق الکعبه! فلما ذهب لأقوم، قال: إننی لست أنا أفعل ذلک و إنما یفعله رجل منی؛ چگونه خواهید بود اگر دستان و پاهایتان بریده و به کعبه آویخته شود، سپس به شما گفته شود: فریاد کنید که ما دزدان کعبه ایم. پس هنگامی که خواستم برخیزم، فرمود: البته من خود آن کار را نمی کنم، بلکه آن را مردی از خاندان من انجام خواهد داد.» (۱)

روایت دوم: اباصلت (عبد السلام بن صالح

ص: ۷۳

۱- غیبت نعمانی، ص ۲۳۶، باب ۱۳، ح ۲۵.

هروی) نقل می کند که از امام رضا علیه السلام پرسیدم: حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف وقتی قیام کند اولین اقدام ایشان در میان دشمنان چیست؟ امام فرمود:

یبدأ بنی شیبه(۱) و یقطع أیدیهم لأنهم سراق بیت الله عز و جل(۲)؛ آغاز کار او از بنی شیبه است و دستان آنان را می برد، زیرا آنان دزدان خانه خدای بلند مرتبه هستند.

ج. اصلاح بنای مساجد

سیره پیامبر گرامی اسلام صلی الله علیه و آله و سلم و اهل بیت علیهم السلام سادگی و بی آرایش بودن مساجد است. در مقدمه کتاب بیان شد که رسول اکرم صلی الله علیه و آله و سلم برای ساده ماندن مسجد النبی مثال به سایبان حضرت موسی علیه السلام زدند و فرمودند: «عریشی کعریش موسی علیه السلام» در حدیثی که از وجود نازنین ایشان صلی الله علیه و آله و سلم نقل شده، درباره سادگی مساجد آمده است:

ص: ۷۴

۱- مقصود از بنی شیبه پرده داران کعبه هستند که از آن زمان تاکنون کلید داری کعبه در دست آنان می باشد. ر.ک: کعبه و مسجد الحرام در گذر تاریخ، ص ۱۲۹.

۲- علل الشرائع، ج ۱، ص ۲۲۹، باب ۱۶۴، ح ۱.

لا تزخرفوا مساجدکم كما زخرفت اليهود و النصارى بیعهم (۱)؛ مساجد خود را آنگونه که یهودیان و مسیحیان معبد‌های خود را زینت می کردند، نیارایید.

امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف نیز توجه خاصی به سادگی و بی آرایش بودن پایگاه های مذهبی دارند به صورتی که وقتی انسان وارد مکان مذهبی می شود به جای جلب توجه نقش و نگارها و مشغول شدن به آنها معنویت در او زنده شود و با حواسی جمع و توجه قلبی به یاد خدا بیفتد. برای نمونه به چند حدیث در این موضوع اشاره می شود.

حدیث اول: عمرو بن جمیع گوید: از امام محمد باقر علیه السلام درباره نماز در مساجدی که دارای تصویر هستند پرسیدم. ایشان فرمود:

أَكْرَهُ ذَلِكَ وَ لَكُنْ لَا يَضُرُّكُمْ ذَلِكَ الْيَوْمَ وَ لَوْ قَدْ قَامَ الْعَدْلُ رَأَيْتُمْ كَيْفَ يُصْنَعُ فِي ذَلِكَ (۲)؛ من آن را خوش ندارم، ولی امروز برای شما ضرری ندارد، ولی وقتی عدل بر پا شود (و حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف قیام کند)، خواهید دید درباره این مطلب چگونه رفتار خواهد کرد.

ص: ۷۵

۱- مستدرک الوسائل، ج ۳، ص ۳۷۱، ح ۳۸۱۰.

۲- کافی، ج ۳، ص ۳۶۹، ح ۶.

حدیث دوم: محمد بن علی حلبی گوید: فردی از امام جعفر صادق علیه السلام درباره مساجد سقف دار سؤال کرد که آیا نماز خواندن در آنها کراهت دارد؟ امام فرمود:

نَعَمْ وَ لَكِنْ لَا يَضُرُّكُمْ الْيَوْمَ وَ لَوْ قَدْ كَانَ الْعَدْلُ لَرَأَيْتُمْ كَيْفَ يُصْنَعُ فِي ذَلِكَ؛ (۱) بله؛ ولی امروز برای شما زیانی ندارد ولی وقتی عدالت حاکم شد خواهید دید چگونه با آنها رفتار خواهد کرد.»

حدیث سوم: داود بن قاسم جعفری گوید: روزی در خدمت امام حسن عسکری علیه السلام بودم، حضرت فرمود:

إذا قام القائم عجل الله تعالى فرجه الشريف يهدم المنار و المقاصير (۲) التي في المساجد. فقلت في نفسي: لأى معنى هذا فأقبل على فقال: معنى هذا أنها محدثه مبتدعه لم بينها نبى و لا حجه؛ هنگامی که قائم عجل الله تعالى فرجه الشريف قیام کند، دستور می دهد مناره ها و

ص: ۷۶

-
- ۱- تهذیب الأحکام ، ج ۳، ص ۲۵۳، باب ۲۵، ح ۱۵؛ کافی ، ج ۳، ص ۳۶۸، ح ۴. روایت از جهت سند معتبر است.
  - ۲- احتمال دارد مقصود از «مقاصیر» اتاق هایی باشد که در زمان خلفا و حاکمان اسلامی برای جدایی امام جماعت و محافظت از او در محراب مسجد می ساختند که فقط به وسیله پنجره ای امام جماعت با مأمومان ارتباط داشت.

ایوانهایی که در مساجد می سازند، را خراب کنند. پیش خود گفتم: چرا قائم عجل الله تعالی فرجه الشریف چنین کاری می کند؟ ناگاه امام حسن عسکری علیه السلام رو به سوی من کرد و فرمود: معنایش این است که؛ اینها کارهای تازه و بدعت است و هیچ پیغمبری و امامی مساجد را این گونه بنا نکرده است(۱).

حدیث چهارم: از ابوبصیر از امام محمد باقر علیه السلام نقل شده است که فرمود:

إذا قام القائم عجل الله تعالی فرجه الشریف دخل الكوفه و أمر بهدم المساجد الأربعة حتى يبلغ أساسها و يصيرها عريشا كعريش موسى و تكون المساجد كلها جماء لا شرف لها كما كانت على عهد رسول الله صلى الله عليه و آله و سلم...؛ هنگامی که قائم عجل الله تعالی فرجه الشریف قیام کرد وارد شهر کوفه می شود و دستور ویرانی و ساخت بر شکل اولیه مسجد چهارگانه(۲) را می دهد و بر آنها سایبانی چون سایبان حضرت موسی علیه السلام قرار می دهد. و تمامی مساجد در آن زمان بدون کنگره و اشراف

ص: ۷۷

۱- غیبت طوسی ، ص ۲۰۶.

۲- مقصود از «مساجد اربعه» چهار مسجد محوری (مسجد الحرام، مسجد النبی صلی الله علیه و آله و سلم ، مسجد الاقصی، مسجد کوفه) است. توضیح بیشتر در قسمت «اصلاح مساجد محوری» به خواست خدای عزیز می آید.

و به حال ساده خواهند بود همان طور که در زمان رسول خدا صلی الله علیه و آله بودند. (۱)

از این روایات استفاده می شود که بنای حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف بر سادگی مساجد و یکپارچه بودن آن و حذف یا اصلاح چیزهای غیر ضروری و اضافی مانند مناره ها و ایوان هایی که مساجد را مانند قصر پادشاهان کرده است، می باشد و همچنین ایشان به دنبال ساختن مساجد بزرگ و وسیع است که در قسمت بعدی به روایت های در این موضوع اشاره می شود.

د. ساخت مساجد بزرگ

امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف اهتمام زیادی به ساخت مساجد وسیع دارند. و در مکان های مختلف اقدام به ساخت مسجدهای بزرگ می کنند. برای نمونه چند حدیث که به این موضوع می پردازند بیان می شود.

حدیث اول: حبه عرنی گوید:

خَرَجَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عَلَيْهِ السَّلَامُ إِلَى الْحَيْرَةِ فَقَالَ لَتَصِلَنَّ هَذِهِ بِهَذِهِ وَأُومَى بِيَدِهِ إِلَى الْكُوفَةِ وَالْحَيْرَةِ

ص: ۷۸

حَتَّى يُبَاعَ الذَّرَاعُ فِيمَا بَيْنَهُمَا بِدَنَانِيرَ وَ لَيْتَيْنِ بِالْحِيرَةِ مَسْجِدٌ لَهُ خَمْسُمِائَةٍ بَابٌ يُصَلَّى فِيهِ خَلِيفَةُ الْقَائِمِ عَجَلُ اللَّهِ تَعَالَى فَرَجَهُ الشَّرِيفُ تَعَالَى فَرَجَهُ لِأَنَّ مَسْجِدَ الْكُوفَةِ لِيَضَيقُ عَنْهُمْ وَ لِيَصِلَيْنِ فِيهِ اثْنَا عَشَرَ إِمَامًا عَدْلًا. قُلْتُ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ! وَ يَسْعُ مَسْجِدُ الْكُوفَةِ هَذَا الَّذِي تَصِفُ النَّاسُ يَوْمَئِذٍ؟ قَالَ: تُبْنَى لَهُ أَرْبَعُ مَسَاجِدَ مَسْجِدُ الْكُوفَةِ أَصْغَرُهَا وَ هَذَا وَ مَسْجِدَانِ فِي طَرْفِي الْكُوفَةِ مِنْ هَذَا الْجَانِبِ وَ هَذَا الْجَانِبِ وَ أَوْمَى بِيَدِهِ نَحْوَ الْبَصْرِيِّينَ وَ الْغُرِّيِّينَ؛ امير مؤمنان علی علیه السلام به حیره رفت و فرمود: روزی برسد که این به آن وصل شود - در حالی که اشاره به کوفه و حیره می کرد- و در آن زمان یک ذراع میان آن دو به چند دینار فروخته می شود، و مسجدی در حیره بنا شود که دارای پانصد درب باشد و نماینده قائم عجل الله تعالی فرجه الشریف در آن نماز می گزارد، زیرا در آن زمان مسجد کوفه برای آنها تنگ خواهد بود. و در مسجد کوفه دوازده پیشنماز عادل نماز می گذارند. گفتم: ای امیر مؤمنان؛ آیا مسجد کوفه در آن روز، گنجایش این همه جمعیت که توصیف می کنید را دارد؟ فرمود: چهار مسجد برای قائم عجل الله تعالی فرجه الشریف ساخته می شود که مسجد کوفه کوچکترین

آنهاست. این مسجد(۱) و دو مسجد در دو طرف کوفه از این طرف و آن طرف، و با دست مبارک اشاره به بصره و کوفه و نجف کرد(۲).

حدیث دوّم: از ثابت بن هرمز از امام محمد باقر علیه السلام نقل شده است که فرمود:

يدخل المهدي الكوفه و بها ثلاث رايات قد اضطربت بينها فتصفو له فيدخل حتى يأتي المنبر و يخطب و لا يدري الناس ما يقول من البكاء و هو قول رسول الله صلى الله عليه و آله ؛ كأنى بالحسنى و الحسينى و قد قادها فيسلمها إلى الحسينى فيبايعونه فإذا كانت الجمعة الثانية قال الناس: يا ابن رسول الله الصلاة خلفك تضاهى الصلاة خلف رسول الله صلى الله عليه و آله و سلم و المسجد لا يسعنا فيقول أنا مرتاد لكم فيخرج إلى الغرى فيخط مسجدا له ألف باب يسع الناس عليه أضيض...؛ حضرت مهدى عجل الله تعالى فرجه الشريف وارد کوفه می شود در حالی که سه گروه با هم کشمکش دارند، ولی در برابر او تسلیم می شوند. او وارد

ص: ۸۰

۱- با توجه به بودن امیرمؤمنان علی علیه السلام در حیره مقصود ایشان از این مسجد، مسجد حیره است که با پانصد درب بنا می شود.

۲- تهذیب الأحکام، ج ۳، ص ۲۵۳، باب ۲۵، ح ۱۹.

مسجد می شود و به منبر می رود و برای مردم خطبه می خواند. مردم از دیدن و شنیدن سخنان امام به قدری گریه می کنند که نمی فهمند ایشان چه می گوید و این است فرمایش رسول خدا عجل الله تعالی فرجه الشریف که فرمود: گویا دو نفر حسنی و حسینی را می بینم که پرچم را برافراشته اند و حسنی پرچم خود را به حسینی تسلیم می کند و همگان با حسینی بیعت می کنند. چون جمعه بعد فرا می رسد مردم به امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف می گویند: ای فرزند رسول خدا! نماز گزاردن پشت سر شما مانند نماز خواندن پشت سر رسول اکرم عجل الله تعالی فرجه الشریف است و مسجد گنجایش جمعیت ما را ندارد. حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف می فرماید: فکری برای شما خواهم کرد. سپس به سرزمین نجف می رود و نقشه مسجدی را می کشد که دارای هزار درب است و گنجایش همه مردم را دارد و ساختمان محکمی روی آن بنا می کند(۱).

حدیث سوم. مفضل بن عمر گوید: امام جعفر صادق علیه السلام فرمود:

إذا قام قائم آل محمد عليهم السلام بنى فى ظهر الكوفة مسجدا له ألف باب و اتصلت بيوت أهل

ص: ۸۱

الکوفه بنهری کربلاء؛ وقتی قائم آل محمد عجل الله تعالی فرجه الشریف قیام کند در پشت کوفه مسجدی می سازد که دارای هزار درب است و خانه های کوفه تا نهر کربلا گسترش پیدا می کنند(۱).

۵. اصلاح مساجد محوری

اشاره

تمامی مساجد خانه های خدای کریم در زمین محسوب می شوند و حضور در آنها به مهمانی خدا رفتن است؛ ولی در این میان، چهار مسجد (مسجد الحرام، مسجد النبی، مسجد کوفه، مسجد اقصی) نقش محوری دارند و به عنوان الگو برای مساجد دیگر محسوب می شوند. در حدیثی که امام رضا علیه السلام از پدران گرامیش علیهم السلام از امیرمؤمنان علی علیه السلام نقل می کند در توصیف این چهار مسجد می خوانیم:

أَرْبَعَةٌ مِنْ قُصُورِ الْجَنَّةِ فِي الدُّنْيَا الْمَسْجِدُ الْحَرَامُ وَالْمَسْجِدُ الرَّسُولِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ وَالْمَسْجِدُ بَيْتِ الْمَقْدِسِ وَالْمَسْجِدُ الْكُوفَةِ؛(۲) چهار مکان از قصرهای بهشتی در دنیا هستند؛ مسجد

ص: ۸۲

۱- ارشاد ، ج ۲ ، ص ۳۸۰.

۲- امالی شیخ طوسی ، ص ۳۶۹؛ وسائل الشیعه ، ج ۵ ، ص ۲۸۳ ، باب ۵۷ ، ح ۶۵۵۶.

الحرام و مسجد النبی صلی الله علیه و آله و سلم و مسجد بیت المقدس و مسجد کوفه.

حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف نیز به این چهار مسجد نگاه ویژه ای دارند و بنا بر روایتی یکی از اولین فرمان های ایشان پس از ورود به مرکز حکومت، یعنی کوفه، دستور به اصلاح این چهار مسجد خواهد بود. (۱) در این قسمت اشاره ای به اصلاحات حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف نسبت به این مساجد می شود.

یکم. مسجد الحرام و مسجد النبی

درباره مسجد الحرام و کعبه و مقام ابراهیم در طول تاریخ تغییرهایی صورت گرفته، (۲) همچنین نسبت به مسجد النبی صلی الله علیه و آله و سلم تغییراتی

ص: ۸۳

۱- از امام محمد باقر علیه السلام نقل شده است که فرمود: « إذا قام القائم عجل الله تعالی فرجه الشریف دخل الکوفه و أمر بهدم المساجد الأربعة حتى يبلغ أساسها و یصیرها عریشا کعریش موسی ... ؛ هنگامی که قائم عجل الله تعالی فرجه الشریف قیام کرد وارد شهر کوفه می شود و دستور ویرانی و ساخت بر شکل اولیه مسجد چهارگانه را صادر می کند و بر آنها سایبانی چون سایبان حضرت موسی علیه السلام قرار می دهد.»، (بحار الأنوار ، ج ۵۲ ، ص ۳۳۳ ، باب ۲۷ ، ح ۶۱).

۲- برای آگاهی بیشتر ر.ک: کعبه و مسجد الحرام در گذر تاریخ .

انجام گرفته است.^(۱) این تغییرات اگر باعث از میان رفتن سنت های پیامبران، از بین رفتن حالت معنوی آنان و تبدیل این مکان های مذهبی به قصرها همراه با ایوان ها و نقش و نگارهای رنگارنگ شده باشد و سادگی این مساجد مرکزی را از بین برده باشد توسط حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف اصلاح خواهند شد. در روایاتی اشاره به اصلاح این تغییرات و تبدیل آنها به شکل اولیه شده است که به برخی از آنها به شرح ذیل اشاره می شود.

حدیث اول. از ابوبصیر از امام جعفر صادق علیه السلام نقل شده است که فرمود:

إذا قام القائم عجل الله تعالی فرجه الشریف هدم المسجد الحرام حتی یرده إلى أساسه و حول المقام إلى الموضع الذی کان فیہ و قطع أیدی بنی شیبه و علقها بالكعبه و كتب علیها هؤلاء سراق الكعبه؛^(۲) وقتی قائم عجل الله تعالی فرجه الشریف قیام کرد مسجد الحرام و اطراف مقام ابراهیم را بر اساس اول آن تبدیل خواهد کرد و داستان بنی شیبه را قطع و کنار کعبه آویزان می کند و بر آنها

ص: ۸۴

۱- برای آگاهی بیشتر ر.ک: مدینه شناسی ، ج ۱، ص ۷۴.

۲- ارشاد ، ج ۲، ص ۳۸۳.

نوشته ای قرار می دهد که در آن است: اینان دزدان کعبه هستند.

حدیث دوّم. از ابوبصیر از امام جعفر صادق علیه السلام نقل شده است که فرمود:

القائم عجل الله تعالى فرجه الشريف يهدم المسجد الحرام حتى يردّه إلى أساسه و مسجد الرسول صلى الله عليه و آله إلى أساسه و يرد البيت إلى موضعه و إقامه على أساسه و قطع أيدي بني شيبه السراق و علقها على الكعبه؛ حضرت مهدی عجل الله تعالى فرجه الشريف مسجد الحرام را بر اساس اوّل آن تبدیل خواهد کرد و مسجد پیامبر صلى الله عليه و آله را بر اساس اوّل آن بنا خواهد کرد و خانه خدا را بر اساس اوّل آن باز می گرداند و دستان بنی شیبه دزد را می برد و کنار کعبه آویزان می کند(۱).

دوّم. مسجد کوفه

شهر مکه حرم خدای رحیم و شهر مدینه حرم رسول خدا صلى الله عليه و آله و سلم و شهر کوفه حرم امیرمؤمنان علی علیه السلام است و مسجد کوفه در این شهر قرار دارد. بنابر آنچه از روایت های اهل بیت علیهم السلام استفاده می شود این مسجد دارای پیشینه تاریخی است و تعیین حدود و بنای

ص: ۸۵

ابتدایی آن توسط حضرت آدم علیه السلام انجام گرفته است و پیامبران بزرگ الهی در آن نماز گزارده اند. (۱)

یکی از نوسازی های حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف نسبت به مسجد کوفه گزارش شده است که ایشان نسبت به اصلاح قبله آن اقدام خواهند کرد. در این قسمت به دو حدیث اشاره می شود:

حدیث اول. از اصیغ بن نباته نقل شده است که گوید: امیرمؤمنان علی علیه السلام به مسجد کوفه که در آن موقع با سفال و گل بنا شده بود رسید و فرمود:

ویل لمن هدمک و ویل لمن سهل هدمک و ویل لبانیک بالمطبوخ المغیر قبله نوح طوبی لمن شهد هدمک مع قائم أهل بیتی أولئک خیار الأمه مع أبرار العتره؛ وای بر کسی که تو را ویران می کند و وای بر کسی که خراب کردن تو را آسان می کند و وای بر آن کس که تو را بسازد در حالی که قبله نوح را تغییر دهد. و خوشا به حال کسی

ص: ۸۶

۱- کافی، ج ۳، ص ۴۹۰، ح ۱؛ من لایحضره الفقیه، ج ۱، ص ۲۳۰، ح ۶۹۱.

که موقع خراب کردن تو همراه قائم عجل الله تعالی فرجه الشریف از خاندان من حاضر باشد. آنان نیکان امت همراه خوبان عترت من هستند(۱).

حدیث دوم. از جبه عرنی نقل شده است که گوید: امیرمؤمنان علی علیه السلام فرمود:

كأني أنظر إلى شيعتنا بمسجد الكوفة قد ضربوا الفساطيط يعلمون الناس القرآن كما أنزل أما إن قائمنا إذا قام كسره و سوی قبلته؛ گویا هم اکنون به شیعیانمان در مسجد کوفه می نگریم که خیمه ها زده اند و قرآن را بدان گونه که نازل شده است به مردم می آموزند، بدانید که قائم ما چون قیام کند آن مسجد را خواهد شکست و قبله آن را راست خواهد کرد(۲).

ص: ۸۷

۱- غیبت طوسی ، ص ۴۷۳.

۲- غیبت نعمانی ، ص ۳۱۷، باب ۲۱، ح ۳.

خاتمه: احیای مساجد در عصر حاضر

اشاره

ص: ۸۹

در صدر اسلام مسجد به عنوان پایگاه امور مذهبی ، اجتماعی ، سیاسی ، اقتصادی و نظامی مسلمانان مطرح بود و از طریق آن در تمامی کارهای مردم یاد خداوند جلوه گر می شد. و در عصر دولت کریمه مهدوی توجه خاصی به مساجد خواهد شد و آن به عنوان محلّ قیام ، سکونت ، حکومت و آموزش مطرح است. از نگاه معمار کبیر انقلاب اسلامی امام خمینی رحمه الله نیز مساجد جایگاه ویژه ای دارند قبل از بیان راهکارهای احیای مساجد در عصر حاضر چند سخن از بنیانگذار انقلاب اسلامی درباره اهمیت و نقش مساجد بیان می شود.

مساجد از نگاه امام خمینی رحمه الله

در اندیشه و گفتار امام خمینی رحمه الله مساجد دژهای محکم اسلام محسوب می شوند که نقش اساسی و پایگاهی برای پیروزی انقلاب

ص: ۹۰

اسلامی داشته اند و نگهداری انقلاب بدون رونق آنها ممکن نیست. از نگاه ایشان مساجد مانند مسجدهای صدر اسلام باید مرکز امور مسلمانان باشد و باید تلاش شود تا مساجد پر رونق و محل رفت و آمد مسلمانان باشد. ایشان رونق مساجد را تکلیف نهادهای مختلف در کشور می دانند و از خلوت و بی رونق شدن مساجد احساس خطر می کنند. بنیان گذار انقلاب اسلامی از مؤولان می خواهند که مساجد را ساده بنا کنند و مساجدی را که دارای زرق و برق هستند، به عنوان مساجد اسلام آمریکایی معرفی می کند. در این قسمت به چند سخن از سخنان گهربار ایشان درباره مساجد اشاره می شود.

درباره مرکز امور بودن مساجد

«پیغمبر اسلام صلی الله علیه و آله و سلم با آن وضعی که آن وقت داشت و بنده هایی که همه خاضع او شده بودند، توی مجلس وقتی می نشست نمی فهمید کسی، که کدام یک از آنها پیامبر است. عرب می گفت: کدام پیغمبر است؟ آن با اسم پیغمبر می گفت این. وضعش این طور بود که مجلسش مسجد بود. در مسجد بود و

همه کارهای بزرگ دنیا را هم مساجد انجام می دادند. و ما امیدواریم حالا هم مساجد ما برگردد به آن وقتی که مسجد، محلّ حل و عقد امور باشد، و مسجد محل نقشه های جنگ باشد، همه چیز باشد. و مسجدیها باشند که بتوانند کارها را به خوبی انجام بدهند.»(۱)

معرفی مساجد به عنوان دژهای محکم اسلام

«ملت مسلمان ما به مساجد در تمام بلاد رو آورند، و نهضت را از راه مساجد که دژهای محکم اسلام است، زنده نگه دارند، و با شعارهای اسلامی، نهضت را به پیش برند.»(۲)

«مسجد یک سنگر اسلامی است و محراب محل جنگ است، حرب است. این را می خواهند از دست شما بگیرند.»(۳)

مساجد پایه گذار و نگاهدار انقلاب اسلامی

«این مساجد است که این بساط را درست

ص: ۹۲

۱- صحیفه امام ، ج ۱۷ ، ص ۲۳۲.

۲- صحیفه امام ، ج ۹ ، ص ۲۳۸.

۳- صحیفه امام ، ج ۱۳ ، ص ۳۶۱.

کرد. این مساجد است که نهضت را درست کرد. در عهد رسول الله هم، و بعد از آن هم تا مدت‌ها، مسجد مرکز اجتماع سیاسی بود؛ مرکز تجیش جیوش بود. «محراب» یعنی مکان حرب؛ مکان جنگ؛ هم جنگ با شیطان، و هم جنگ با طاغوت. از محرابها باید جنگ پیدا بشود؛ چنانکه پیشتر از محرابها پیدا می شد، از مسجدها پیدا می شد. ای ملت؛ مسجدهای خودتان را حفظ کنید. ای روشنفکران؛ مسجدها را حفظ کنید، روشنفکر غربی نباشید. روشنفکر وارداتی نباشید. ای حقوقدانها؛ مسجدها را حفظ کنید. بروید به مسجد. نمی روید! این مسجدها را حفظ کنید تا این نهضت به ثمر برسد، تا مملکت شما نجات پیدا کند. خداوند ان شاء الله این مسجدها را برای ما حفظ کند.» (۱)

ترس دشمن از مساجد

«اینها از مسجد می ترسند. من تکلیفم را باید ادا کنم، به شما بگویم. شما دانشگاهیها، شما دانشجوها، همه تان مساجد را بروید پر

ص: ۹۳

کنید. سنگر است اینجا. سنگرها را باید پر کرد.»^(۱)

«نماز خوب، فحشا و منکر را از یک امتی بیرون می کند. اینهایی که در این مراکز فساد کشیده شده اند، اینها آن بی نمازها هستند. نمازخوان ها در مساجدند و مهیّاند برای خدمت. مسجدها را خالی نکنید. تکلیف است امروز. امروز یک روزی است استثنایی. ما در یک مقطع از عصر واقع شده ایم که استثنایی است. ما با ذکر خدا، با اسم خدا پیش بردیم و نماز بالاترین ذکر خداست. اگر در نماز کوتاهی بشود؛ هر کس بگوید خوب من خودم تنهایی می روم توی خانه ام می خوانم، خیر نماز را در جماعت بخوانید. اجتماع باید باشد. مساجد را پر کنید. اینها از مساجد می ترسند.»^(۲)

تکلیف دانستن حفظ و رونق مساجد

«نروید سراغ کارهای خصوصی خودتان و اختلافاتی که خودتان با هم دارید. نروید سراغ

ص: ۹۴

۱- صحیفه امام، ج ۱۲، ص ۳۹۳.

۲- صحیفه امام، ج ۱۲، ص ۳۹۲.

این. مجهز باشید. مجهز باشید، همان طوری که در اوایل انقلاب بودید. حالا هم باشید و مسجدها را محکم نگه دارید و پر جمعیت کنید. من امروز باید بگویم که تکلیف است برای مسلمانها. حفظ مساجد امروز جزء اموری است که اسلام به او بسته است.»(۱)

ترس از بی توجهی به مساجد

«مساجد را پر کنید. اگر این مسجد و مرکز ستاد اسلام قوی باشد، ترس از فانتومها نداشته باشید. ترس از امریکا و شوروی و اینها نداشته باشید. آن روز باید ترس داشته باشید که شما پشت بکنید به اسلام. پشت کنید به مساجد.»(۲)

تاکید بر سادگی در ساخت مساجد

«ان شاء الله در کنار ساختن مصلاّی تهران در ساختن بینش کفر ستیزی مسلمانان موفق باشید. ضمناً سادگی مصلاً باید یاد آور سادگی محلّ عبادت مسلمانان

ص: ۹۵

۱- صحیفه امام، ج ۱۳، ص ۲۰.

۲- صحیفه امام، ج ۱۳، ص ۲۱.

صدر اسلام باشد و شدیداً از زرق و برق ساختمان های مساجد اسلام آمریکایی جلوگیری شود. خداوند تمامی دست اندرکاران بر پا کننده مساجد الله را تأیید فرماید. «(۱)

راهکارهای احیای مساجد

اشاره

اما در زمان حاضر برای شکوفا شدن و مرکز امور مردم قرار گرفتن مساجد راهکارهایی به شرح ذیل می توان ارائه داد.

یکم. توجه به مکان های مذهبی از جهت جغرافیایی

پایگاه های مذهبی در شهر سازی باید محور مکان های عمومی قرار داده شود، به صورتی که مرکز بودن آن ها در شهرها مشخص باشد. همانگونه که در گذشته این کار تا حدودی انجام می گرفت و مسجدهای جامع هر شهری مرکزیت برای آن شهر داشت. ولی این کار علاوه بر مساجد جامع که برای شهر و مراکز عمومی آن مرکزیت دارد، باید برای هر منطقه از شهر مسجدی در نظر

ص: ۹۶

گرفته شود که برای آن منطقه و مراکز عمومی و آموزشی آن مرکز باشد.

دوم. توجه به مکان های مذهبی از جهت پیرامونی

در هر منطقه مجموعه های عمومی که شامل مسجد، مراکز آموزشی، فرهنگی، سیاسی، اقتصادی، پایگاه های بسیج و پارک و فضای سبز می شود در کنار هم تعبیه شوند. این کار فایده هایی دارد که به برخی از آن ها اشاره می شود:

فایده اول: دانش و تخصصی فایده دارد و از آن درست استفاده می شود که همراه تخصص، ایمان باشد و انسان متخصص بداند مسیر درست استفاده از دانش چه مسیری است و از آن در راه رشد و تعالی هم نوعان و قرب الهی بهره گیرد و گرنه آسیب آن بیش از سودش می باشد. در کنار هم قرار گرفتن مراکز دانش و ایمان باعث پیوند دوباره این دو و پرورش نیروهای آگاه و متعهد می شود. این امر درباره سایر نهادها نیز صادق است و کنار مراکز ایمان قرار گرفتن آنها باعث رشد و بالندگی شان می شود.

فایده دوم: قرار گرفتن پارک و فضای سبز

ص: ۹۷

در هر منطقه در کنار مراکز عمومی باعث برخورداری این مجامع از هوای پاکیزه و محیط با نشاط می شود. از نگاهی دیگر قرار گرفتن فضای سبز در کنار فضای کار و دانش و ایمان باعث پالایش پارک ها می شود و دیگر آنها محیط امنی برای معتادان و افراد فاسد نخواهند بود. و این خود کمک بزرگی برای سالم کردن فضای جامعه و کاستن از ناهنجاری ها است که افزون بر تباهی نسل جوان ، هزینه های سنگین بر دوش دولت اسلامی می گذارد.

فایده سوم: از فضای مسجد می توان برای محلّ تجمّع مدارس و سایر نهادها و برای گرد همایی های دیگر استفاده کرد و دیگر لازم نیست هر کدام سالن اجتماعات جداگانه داشته باشند. این امر علاوه بر صرفه جویی در هزینه ها باعث بهره برداری این مراکز از محیط معنوی مسجد می شود.

سوم. توجه به مکان های مذهبی از جهت ساختاری

مساجد نیاز به خرج های اضافی و تزئینات ندارند و هر چه ساده تر باشند معنویت بیشتری خواهند داشت، همان طور که سفارش

ص: ۹۸

اسلام و بزرگان دین است، یعنی مساجد وقتی این گونه با تجملات ساخته شوند علاوه بر طولانی شدن زمان ساخت، روح معنوی از آنها گرفته می شود و برای کارهای قرآنی و فرهنگی بودجه ای نمی ماند و آن هدفی که خدای علیم از بنای مساجد دارد محقق نمی شود. پس خوب است به جای هزینه های اضافی در تزئینات و ساختن مناره، فضای وسیعی برای مسجد در نظر گرفته شود و در کنار آن، مکانی مناسب بدون سقف تعبیه شود تا در زمان هایی که هوا مناسب است از آن مکان برای انجام مراسم مذهبی استفاده شود. و همچنین این هزینه ها را در ساخت کتابخانه و مراکز فرهنگی در کنار مساجد به کار گیرند.

چهارم. توجه به مکان های مذهبی از جهت مدیریت

مدیریت مساجد بر اساس آموزه های قرآن (۱) باید در دست کسانی قرار گیرد که از جهت اعتقادی ایمان به خدا و معاد و از نظر عملی اهل برپایی نماز و بخشش و از لحاظ

ص: ۹۹

۱- سوره توبه (۹)، آیه ۱۸ .

روحي و رواني شجاع و نفوذ ناپذير باشند. و اگر مديریت به نا اهلان سپرده شود مکان های مذهبی محلی برای ترویج بی دینی، فساد، تفرقه میان مسلمانان و کمین گاه دشمنان اسلام برای فرو پاشی جامعه مسلمانان می شوند. بنابراین باید این ویژگی ها در امام جماعت و اداره کنندگان مسجد لحاظ شود.

پنجم. توجه به مکان های مذهبی از جهت برنامه ها

محوریت در برنامه و آموزش های پایگاه های مذهبی و مراکز فرهنگی باید قرآن کریم باشد. پیامبر گرامی اسلام صلی الله علیه و آله و سلم درباره این موضوع می فرماید: «أما نصبت المساجد للقرآن؛^(۱) همانا مساجد برای قرآن قرار داده شده اند.» بنابراین خوب است آموزش روخوانی، حفظ، تلاوت، مفاهیم، تفسیر و نحوه عمل به دستوره های قرآنی در مساجد به صورت نهادینه توسط مراکز فرهنگی و دینی برقرار شود.

ص: ۱۰۰

۱- تهذیب الأحکام، ج ۳، ص ۲۵۹، ح ۴۵. روایت از جهت سند معتبر است.

۱. قرآن کریم.

۲. ابن بابویه (شیخ صدوق)، محمد بن علی، اعتقادات الإمامیه، قم، کنگره شیخ مفید، ۱۴۱۴ق.

۳. _____، علل الشرایع، قم، مکتبه داوری، ۱۳۸۱ق.

۴. _____، کمال الدین و تمام النعمه، قم، نشر اسلامی، ۱۴۲۹ق.

۵. _____، معانی الاخبار، قم، نشر اسلامی، ۱۳۶۱ش.

۶. _____، من لایحضره الفقیه، قم، نشر اسلامی، ۱۴۱۳ق.

۷. ابن طاووس، علی بن موسی، اللهوف علی قتلی الطفوف، تهران، جهان، ۱۳۴۸ش.

۸. ابن قولویه، جعفر بن محمد، کامل الزیارات، نجف اشرف، دار المرتضویه، ۱۳۵۶ش.

٩. ابن نعمان (شيخ مفيد)، محمد بن محمد، الارشاد، قم، كنگره شيخ مفيد، ١٤١٣ق.
١٠. ابن هاشم، علي بن ابراهيم، تفسير قمى، قم، مؤسسه دارالكتاب، ١٤٠٤ق.
١١. حرّ عاملى، محمد بن حسن، وسائل الشيعه، قم، مؤسسه آل البيت، ١٤٠٩ق.
١٢. حسكاني، عبيد الله بن عبدالله، شواهد التنزيل لقواعد التفضيل، تهران، نشر فرهنگ اسلامى، ١٤١١ق.
١٣. خوئى، سيد ابوالقاسم، معجم رجال الحديث، بى جا، بى نا، ١٤١٣ق.
١٤. راغب أصفهاني، حسين بن محمد، مفردات ألفاظ القرآن، بيروت - دمشق، دار القلم - الدار الشاميه، ١٤١٢ق.
١٥. شريف الرضى، محمد بن حسين، نهج البلاغه (للصبحى صالح)، قم، هجرت، ١٤١٤ق.
١٦. شيخ بهايى، محمد بن حسين، مفتاح الفلاح، بيروت، دار الأضواء، ١٤٠٥ق.
١٧. شيخ طوسى، محمد بن الحسن، الأمالى، قم، دار الثقافه، ١٤١٤ق.
١٨. _____، التبيان فى تفسير القرآن، بيروت، داراحياء التراث العربى.
١٩. _____، تهذيب الأحكام، تهران، دارالكتب اسلاميه، ١٤٠٧ق.

٢٠. _____، الغيبة، قم، دار المعارف الإسلاميه، ١٤١١ق.
٢١. _____، الفهرست، عراق، مكتبه المرتضويه، بي تا.
٢٢. صاحب بن عباد، إسماعيل بن عباد، المحيط فى اللغه، بيروت، عالم الكتاب، ١٤١٤ق.
٢٣. صفار، محمد بن حسن، بصائر الدرجات، قم، مكتبه آيه الله المرعشى النجفى، ١٤٠٤ق.
٢٤. طباطبايى، سيد محمد حسين، الميزان فى تفسير القرآن، قم، نشر اسلامى، ١٤١٧ق.
٢٥. طبرسى، حسن بن فضل، مكارم الأخلاق، قم، شريف رضى، ١٤١٢ق.
٢٦. _____، مجمع البيان فى تفسير القرآن، تهران، ناصر خسرو، ١٣٧٢ش.
٢٧. طريحي، فخر الدين بن محمد، مجمع البحرين، تهران، مرتضوى، ١٣٧٥ش.
٢٨. عزيزى، عباس، فضائل و آثار مسجد، قم، نبوغ، ١٣٧٦ش.
٢٩. عياشى، محمد بن مسعود، كتاب التفسير، تهران، چاپخانه علميه، ١٣٨٠ق.
٣٠. فراهيدى، خليل بن أحمد، كتاب العين، قم، نشر هجرت، ١٤٠٩ق.
٣١. فخرالدين رازى، محمد بن عمر، مفاتيح الغيب، بيروت، داراحياء التراث العربى، ١٤٢٠ق.

۳۲. قرائتی محسن، تفسیر نور، تهران، مرکز فرهنگی درس‌هایی از قرآن، ۱۳۸۳ش.
۳۳. کردی ملکی، محمد طاهر، کعبه و مسجد الحرام در گذر تاریخ، مترجم: اهادی انصاری، تهران، مشعر، ۱۳۸۷ش..
۳۴. کلینی، محمد بن یعقوب، الکافی، تهران، دارالکتاب اسلامی، ۱۴۰۷ ق.
۳۵. مجلسی، محمد باقر، بحار الأنوار، بیروت، دار إحياء التراث العربی، ۱۴۰۳ ق.
۳۶. مدنی شیرازی، علی خان بن أحمد، الطراز الأول و الکناز، مشهد، مؤسسه آل البيت عليهم السلام، ۱۳۸۴ش.
۳۷. مرتضی عاملی، سید جعفر، الصحيح فی سیره النبی الاعظم، قم، مؤلف، ۱۴۰۳ ق.
۳۸. مکارم شیرازی، ناصر، تفسیر نمونه، تهران، دار الکتب الإسلامیه، ۱۳۷۴ش.
۳۹. موسوی خمینی، روح الله، صحیفه امام، تهران، مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی رحمه الله، بی تا.
۴۰. نجاشی، احمد بن علی، رجال نجاشی، قم، نشر اسلامی، ۱۴۰۷ ق.
۴۱. نعمانی، محمد بن ابراهیم، الغیبه، تهران، مکتبه الصدوق، ۱۳۹۷ ق.
۴۲. نوبهار، رحیم، سیمای مسجد، قم، مؤلف، ۱۳۷۳ش.

۴۳. _____، کوی دوست، قم، دفتر مطالعات تاریخ و معارف اسلامی، ۱۳۷۶ش.

۴۴. نوری، حسین بن محمد تقی، مستدرک الوسائل، قم، مؤسسه آل البيت عليهم السلام، ۱۴۰۸ق.

۴۵. نجفی، سید محمد باقر، مدینه شناسی، تهران، مشعر، ۱۳۸۷ش.

نرم افزارها

۴۶. نرم افزار نور.

نرم افزار اهل بیت عليهم السلام.

ص: ۱۰۵

بسمه تعالی

هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ

آیا کسانی که می‌دانند و کسانی که نمی‌دانند یکسانند؟

سوره زمر / ۹

مقدمه:

موسسه تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان، از سال ۱۳۸۵ هـ. ش تحت اشراف حضرت آیت الله حاج سید حسن فقیه امامی (قدس سره الشریف)، با فعالیت خالصانه و شبانه روزی گروهی از نخبگان و فرهیختگان حوزه و دانشگاه، فعالیت خود را در زمینه های مذهبی، فرهنگی و علمی آغاز نموده است.

مرامنامه:

موسسه تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان در راستای تسهیل و تسریع دسترسی محققین به آثار و ابزار تحقیقاتی در حوزه علوم اسلامی، و با توجه به تعدد و پراکندگی مراکز فعال در این عرصه و منابع متعدد و صعب الوصول، و با نگاهی صرفاً علمی و به دور از تعصبات و جریانات اجتماعی، سیاسی، قومی و فردی، بر مبنای اجرای طرحی در قالب «مدیریت آثار تولید شده و انتشار یافته از سوی تمامی مراکز شیعه» تلاش می نماید تا مجموعه ای غنی و سرشار از کتب و مقالات پژوهشی برای متخصصین، و مطالب و مباحثی راهگشا برای فرهیختگان و عموم طبقات مردمی به زبان های مختلف و با فرمت های گوناگون تولید و در فضای مجازی به صورت رایگان در اختیار علاقمندان قرار دهد.

اهداف:

۱. بسط فرهنگ و معارف ناب ثقلین (کتاب الله و اهل البیت علیهم السلام)
۲. تقویت انگیزه عامه مردم بخصوص جوانان نسبت به بررسی دقیق تر مسائل دینی
۳. جایگزین کردن محتوای سودمند به جای مطالب بی محتوا در تلفن های همراه، تبلت ها، رایانه ها و ...
۴. سرویس دهی به محققین طلاب و دانشجو
۵. گسترش فرهنگ عمومی مطالعه
۶. زمینه سازی جهت تشویق انتشارات و مؤلفین برای دیجیتالی نمودن آثار خود.

سیاست ها:

۱. عمل بر مبنای مجوز های قانونی
۲. ارتباط با مراکز هم سو
۳. پرهیز از موازی کاری

۴. صرفا ارائه محتوای علمی

۵. ذکر منابع نشر

بدیهی است مسئولیت تمامی آثار به عهده ی نویسنده ی آن می باشد .

فعالیت های موسسه :

۱. چاپ و نشر کتاب، جزوه و ماهنامه

۲. برگزاری مسابقات کتابخوانی

۳. تولید نمایشگاه های مجازی: سه بعدی، پانوراما در اماکن مذهبی، گردشگری و...

۴. تولید انیمیشن، بازی های رایانه ای و ...

۵. ایجاد سایت اینترنتی قائمیه به آدرس: www.ghaemiyeh.com

۶. تولید محصولات نمایشی، سخنرانی و...

۷. راه اندازی و پشتیبانی علمی سامانه پاسخ گویی به سوالات شرعی، اخلاقی و اعتقادی

۸. طراحی سیستم های حسابداری، رسانه ساز، موبایل ساز، سامانه خودکار و دستی بلوتوث، وب کیوسک، SMS و...

۹. برگزاری دوره های آموزشی ویژه عموم (مجازی)

۱۰. برگزاری دوره های تربیت مربی (مجازی)

۱۱. تولید هزاران نرم افزار تحقیقاتی قابل اجرا در انواع رایانه، تبلت، تلفن همراه و... در ۸ فرمت جهانی:

JAVA.۱

ANDROID.۲

EPUB.۳

CHM.۴

PDF.۵

HTML.۶

CHM.۷

GHB.۸

و ۴ عدد مارکت با نام بازار کتاب قائمیه نسخه :

ANDROID.۱

IOS.۲

WINDOWS PHONE.۳

WINDOWS.۴

به سه زبان فارسی ، عربی و انگلیسی و قرار دادن بر روی وب سایت موسسه به صورت رایگان .

در پایان :

از مراکز و نهادهایی همچون دفاتر مراجع معظم تقلید و همچنین سازمان ها، نهادها، انتشارات، موسسات، مؤلفین و همه

بزرگوارانی که ما را در دستیابی به این هدف یاری نموده و یا دیتا های خود را در اختیار ما قرار دادند تقدیر و تشکر می
نماییم.

آدرس دفتر مرکزی:

اصفهان - خیابان عبدالرزاق - بازارچه حاج محمد جعفر آواده ای - کوچه شهید محمد حسن توکلی - پلاک ۱۲۹/۳۴ - طبقه
اول

وب سایت: www.ghbook.ir

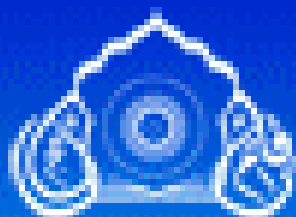
ایمیل: Info@ghbook.ir

تلفن دفتر مرکزی: ۰۳۱۳۴۴۹۰۱۲۵

دفتر تهران: ۰۲۱ - ۸۸۳۱۸۷۲۲

بازرگانی و فروش: ۰۹۱۳۲۰۰۰۱۰۹

امور کاربران: ۰۹۱۳۲۰۰۰۱۰۹

مرکز تحقیقاتی و ترجمانی

اصفهان

گام‌های

WWW

برای داشتن کتابخانه های تخصصی
دیگر به سایت این مرکز به نشانی

www.Ghaemiyeh.com

www.Ghaemiyeh.net

www.Ghaemiyeh.org

www.Ghaemiyeh.ir

مراجعه و برای سفارش با ما تماس بگیرید.

۰۹۱۳ ۲۰۰۰ ۱۰۹